

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

10.04 – МР. 256 “С” 2023.02.24. 08 ПЗ

Мотрук Олексій Дмитрович

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

УДК: 373.013.78:364.62

ПОГОДЖЕНО

Декан

гуманітарно-педагогічного

факультету

кандидат філософ. наук,

доцент

Інна САВИЦЬКА

« _____ » _____ 2023 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО

ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

соціальної роботи та реабілітації,

доцент

Ірина СОПІВНИК

« _____ » _____ 2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА

ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБ

ПРОБАЦІЇ»

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма: «Соціальна робота»

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Керівник магістерської роботи

д. п. н., доцент

Олександр КОШУК

Виконала _____

Олексій МОТРУК

КИЇВ – 2023

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
соціальної роботи та реабілітації,
доцент
Ірина СОПІВНИК
« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Мотрука Олексія Дмитровича

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма: «Соціальна робота»

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Соціально-педагогічна профілактика
девіантної поведінки підлітків у діяльності служб пробачії» затверджена
наказом ректора НУБІП України від _____

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____ листопада 2023 р.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- з'ясувати теоретичні основи соціально-педагогічної профілактики
девіантної поведінки підлітків;
- визначити діагностичний інструментарій та здійснити моніторинг
стану девіантної поведінки підлітків;
- розробити програму соціально-педагогічної профілактики девіантної
поведінки підлітків;
- розробити практичні рекомендації щодо профілактики проявів
девіантної поведінки у підлітків.

Дата видачі завдання « _____ » _____ 20 ____ р.

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБ ПРОБАЦІЇ.....	7
1.1. Сутність та зміст соціально-педагогічної профілактики.....	7
1.2. Діяльність служб пробації та чинники, які впливають на формування девіантної поведінки підлітків.....	15
Висновки до 1 розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	25
2.1. Організація та методи проведення дослідження.....	25
2.2. Статистичний аналіз результатів емпіричного дослідження.....	27
Висновки до 2 розділу.....	42
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.....	43
3.1. Програма соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки у діяльності служб пробації.....	43
2.3. Практичні рекомендації щодо профілактики проявів девіантної поведінки у підлітків.....	59
Висновки до 3 розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	75

НУБІП України

ВСТУП

Сучасне суспільство переживає швидкі та складні зміни, які впливають на різні сфери життя, включаючи підлітковий період. Специфіка сучасного інформаційного середовища та культурно-соціальні перетворення можуть викликати девіантну поведінку серед молоді. Девіантна поведінка може бути розглянута як дії, які не вписуються у загальноприйняте розуміння більшості, або як порушення прямих вимог закону. Зростання складних соціальних умов у сучасному суспільстві призвело до збільшення кількості випадків девіацій серед населення. Підлітки, будучи найбільш незахищеним шаром суспільства, найбільше вразливі до впливу цих негативних чинників, оскільки саме в цьому віці відбувається перехід від дитинства до дорослості.

Однією з найбільш деструктивних форм підліткової поведінки є адикція.

Адиктивна поведінка включає в себе зловживання чимось або кимось з метою саморегуляції чи адаптації. Зі зростанням кількості підлітків із девіантною поведінкою, виникає необхідність вивчення причин цього відхилення. Профілактика девіантної поведінки стає важливим аспектом у забезпеченні психологічного та соціального благополуччя молоді. Проблема девіантної поведінки серед підлітків є серйозним викликом для сучасного суспільства, оскільки вона може мати серйозні наслідки, такі як конфлікти з оточуючими, вчинення злочинів та втрата праездатності. Вона займає центральне місце в увазі вчених та громадськості, що свідчить про її актуальність у сучасному суспільстві.

Мета дослідження. полягає в комплексному вивченні та аналізі соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності служб пробачі

Відповідно мети, визначено завдання дослідження:

- з'ясувати теоретичні основи соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків;
- визначити діагностичний інструментарій та здійснити моніторинг стану девіантної поведінки підлітків;

НУВБІП УКРАЇНИ

- розробити програму соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків;
- розробити практичні рекомендації щодо профілактики проявів девіантної поведінки у підлітків.

НУВБІП УКРАЇНИ

Об'єкт дослідження: система соціально-педагогічної профілактики, спрямована на запобігання девіантної поведінки серед підлітків.

НУВБІП УКРАЇНИ

Предмет дослідження: теоретичне обґрунтування програми соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків.

НУВБІП УКРАЇНИ

В якості **методів дослідження виступили:** теоретичні – порівняльний, ретроспективний, контент-аналіз, систематизація, моделювання; емпіричні та діагностичні: анкетування, бесіда, проектування, експертна оцінка, самооцінка, опитування, педагогічне спостереження, тестування; есе, статті; педагогічний експеримент; статистичні: методи вимірювання та математичної обробки експериментальних даних, їх системний та якісний аналіз, графічна інтерпретація.

НУВБІП УКРАЇНИ

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні та узагальненні передового вітчизняного і зарубіжного досвіду соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності служб пробації». Дослідження може визначити, наскільки ефективні заходи профілактики у зменшенні випадків девіантної поведінки серед підлітків.

НУВБІП УКРАЇНИ

Практична значущість полягає у покращенні якості та ефективності соціально-педагогічних практик для попередження та управління девіантною поведінкою підлітків через залучення служб пробації; результати дослідження можуть бути використані у процесі підготовки соціальних працівників, педагогів та інших фахівців, що працюють з підлітками.

НУВБІП УКРАЇНИ

Структура роботи. Магістерська робота містить в собі та складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, 6 таблиць, 12 рисунків, загальних висновків, списку використаних джерел у кількості 61 джерело та 2 додатків. Основний зміст роботи викладений на 76 сторінках, загальний обсяг роботи становить 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

ПІДЛІТКІВ

1.1. Девіантна поведінка як соціально-педагогічна проблема

На сьогодні проблема поширення девіантної поведінки в підлітковому віці займає актуальну позицію серед досліджень науковців. Досить часто, виникнення девіантної поведінки в підлітковому віці супроводжується її проявом й у юнацькому віці. Тому важливо проаналізувати сучасний стан соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності служб пробачії, що забезпечить високремлення методів і підходів, які можна використовувати в роботі з описаними категоріями осіб.

Проблема девіантної поведінки викликає великий інтерес в різних галузях наукових знань. Дослідження девіантної поведінки у світовій науковій літературі представлені достатньо широко, а в сучасній вітчизняній соціальній роботі є визначальними, тому що саме девіантна поведінка перешкоджає соціалізації особистості, її становленню й формуванню, розвитку її громадянської самосвідомості. Варто зазначити що девіантна поведінка підлітків у багатьох випадках згодом трансформується у кримінальні форми поведінки і становить суттєву небезпеку як для самої особистості неповнолітнього, його подальшого розвитку, так і для всього суспільства [2].

Як зазначає Андрусин Р. М. інтерес до проблеми девіантних виявів серед неповнолітніх та їх профілактики нині все більше зростає, оскільки девіантна поведінка серед дітей і підлітків набула впродовж останніх десятиліть значного поширення, що спонукало учених до активних пошуків ефективних шляхів її попередження та усунення, а владні структури – до оновлення законодавчих актів і розроблення довготривалих програм, дотичних до змісту девіацій. Особливістю девіантної поведінки є те, що вона супроводжується різними проявами соціальної дезадаптації. Така поведінка

НУВБІП УКРАЇНИ

зовсім не обов'язково призводить до хвороби або смерті, але закономірно викликає або посилює стан соціальної дезадаптації. Стан дезадаптації, в свою чергу, може бути самостійною причиною девіантної поведінки особистості.

Девіантна поведінка має індивідуальну і вікову своєрідність. Вона, насамперед, відображає зовнішнє буття особистості в соціумі. Воно може бути надзвичайно різноманітним «зсередини». Суть девіантної поведінки полягає в

НУВБІП УКРАЇНИ

тому, що людина не дотримується вимог соціальної норми, вибирає відмінний від вимог норми варіант поведінки в тій чи іншій ситуації, що веде до

НУВБІП УКРАЇНИ

порушення процесу взаємодії особистості та суспільства. В основі відхилень у поведінці переважно лежить конфлікт інтересів, цінностей, розбіжність потреб, деформація засобів їх задоволення, помилки виховання, життєві невдачі та прорахунки [2].

С. Беккер і А. Коен вважали, що значний вплив в розвитку відхилень у поведінці здійснює мікросередовище впливу, а також впливає на субкультуру.

НУВБІП УКРАЇНИ

Е. Вілсон спирався на біологічні, спадкові та соціальні фактори, що впливають на розвиток особистості неповнолітнього підлітка. Е. Вілсон прийшов до висновку, що відхилення в поведінці виправити неможливо, але їх можна вивчати або коригувати.

НУВБІП УКРАЇНИ

Кожна людина протягом життя робить свідомо чи несвідомо вчинки, які в тій чи іншій мірі суперечать соціальним нормам. Це, в першу чергу, відноситься до дітей, як найбільш пластичної і психологічно нестійкою віковій групі населення. У зв'язку з цим, важливого значення набуває дослідження

НУВБІП УКРАЇНИ

питання поведінки людини, яка відхиляється від норми – девіантної поведінки.

Девіантна поведінка – це поведінка, яка відхиляється від загальноприйнятих, найбільш поширених і установлених норм в певному суспільстві в певний період його розвитку.

НУВБІП УКРАЇНИ

Девіація буває як негативною, так і позитивною. Відхилення можуть здійснювати серйозний вплив на суспільство. Наприклад, негативні форми девіантної поведінки – дезорганізують систему, підриваючи її основи. Це – соціальна патологія:

НУВІП України

злочинність;
алкоголізм;
наркоманія;

— проституція;

НУВІП України

суїцид.

Вчена О. Змановська, яка досліджує проблеми девіантної поведінки дітей та підлітків, виділяє три основні підходи до проблеми класифікації

поведінкових відхилень: «соціально-правовий, клінічний і психологічний». У

зв'язку з цим, вона виділяє три основні групи девіантної поведінки у дітей:

НУВІП України

— антисоціальна (делінквентна) поведінка, що суперечить правовим нормам та загрожує соціальному порядку і благополуччю оточуючих людей, включає в себе будь-які дії, заборонені законодавством;

— асоціальна (аморальна) поведінка, що уникає виконання

НУВІП України

морально-етичних норм, безпосередньо загрожує благополуччю міжособистісних відносин і проявляється як агресивна поведінка, сексуальні девіації (випадкові статеві зв'язки, проституція, екегібіціонізм і ін.);

залученість в азартні ігри на гроші, бродяжництво, утриманство;

НУВІП України

— аутодеструктивна (саморуїнівна) поведінка, що відхиляється від медичних і психологічних норм, що загрожує цілісності і розвитку самої особистості дитини.

Проблема девіантної поведінки розглядається з позицій трьох напрямів

науки:

НУВІП України

біологічного;
психологічного;
— соціологічного.

З позицій першого напрямку девіація поведінки розглядається через

НУВІП України

особливості пристосування до зовнішнього середовища індивіда з певним типом біологічної будови тіла. Прихильниками даного напрямку були Ч.

Домбозоро та В. Шелдон. Психологічний напрям розглядає девіацію поведінки

НУБІП УКРАЇНИ
як форму зовнішнього відображення психічних особливостей особистості (порушення розвитку особистості, підліткова криза тощо).

Стрімкий психічний розвиток у підлітковому віці призводить до зміни типу поведінки в цей період життя. Психологічні процеси, які супроводжують

НУБІП УКРАЇНИ
підлітковий вік, та перебудова механізмів соціального контролю не спричиняють формування девіантної поведінки, однак за несприятливих умов вони можуть стати підґрунтям для виникнення девіанції. Таким чином, особа

НУБІП УКРАЇНИ
може стати «важким підлітком», котрий не здатний адаптуватися до нових умов життя. В залежності від рівня дезадаптації підлітків можна поділити на такі групи:

1. Підлітки з несформованими особистісними структурами, низьким рівнем моральних уявлень (педагогічна занедбаність).

2. Підлітки з особливостями розвитку психічної діяльності, які перешкоджають педагогічним впливам.

НУБІП УКРАЇНИ
3. Підлітки, які піддавалися невмілим виховним діям, що спричинило опір вчителю чи батькам.

4. Підлітки із функціональними новоутвореннями особистості, які впливають на опір педагогічному впливу (важковиховувані підлітки) [12].

НУБІП УКРАЇНИ
Девіантна поведінка підлітків може посилюватися в умовах воєнного стану через стрес, невизначеність та втрату стабільності в житті. Деякі з поширених форм девіантної поведінки, які можуть виникнути в цій ситуації, включають:

НУБІП УКРАЇНИ
1. Вживання наркотиків та алкоголю: підлітки можуть використовувати наркотики та алкоголь як механізм боротьби зі стресом, що може призвести до залежності та підвищеної ризикованості.

2. Бездоглядність: відсутність структури та порядку може призвести до того, що підлітки почнуть нехтувати правилами та обмеженнями, які зазвичай існують у їхньому житті.

НУБІП УКРАЇНИ
3. Злочинність: деякі підлітки можуть стати схильними до кримінальної поведінки, такої як крадіжка, грабіж та насильство.

4. Сексуальна поведінка в умовах воєнного стану може зростати ризик несанкціонованих статевих відносин, а також збільшуватися ймовірність підліткових вагітностей та поширення інфекцій, що передаються статевим шляхом [12].

5. Соціальна ізоляція: в умовах військового конфлікту можуть виникнути проблеми із соціальною адаптацією, ізоляцією та погіршенням психічного здоров'я. Окрім того, підлітки можуть відчувати відчай та безнадію, що може призвести до суїцидальної поведінки. Нерідко вони можуть звертатися до антигромадських та злочинних дій, щоб забезпечити собі харчі та інші життєво важливі речі [12].

Психологічний підхід ґрунтується на виокремленні соціально-психологічних відмінностей певних видів девіантної поведінки особистості.

О. В. Змановська виокремлює таку класифікацію видів девіантної поведінки, критерієм якої є вид норми, яка порушується, а також специфіка негативних наслідків девіантної поведінки:

- 1) антисоціальна;
- 2) асоціальна;
- 3) ауто деструктивна.

Антисоціальна – це група видів девіантної поведінки, що суперечать правовим нормам, загрожує соціальному порядку та благополуччю оточуючих людей. До цієї групи входять деліквентний та кримінальний види девіантної поведінки. Деліквентна поведінка – це поведінка, яка полягає у вчиненні особистістю дрібних правопорушень, за які її не притягують до відповідальності. Може виявлятися у формі бешкетування, хуліганства, коли, наприклад, особистість бажає розважитися, але обирає для цього неприйнятні форми насамперед унаслідок недоліків у своєму вихованні. До деліквентної поведінки можна віднести в певних випадках і вияви вандалізму як форми руйнівної поведінки, спрямованої на безглузде знищення культурних і матеріальних цінностей [56, с. 190].

Наукові дослідження девіантної поведінки зосереджені на дослідженні причин в особистості і тому довгий час пояснювали девіантну поведінку на основі психологічних, фізичних і соціальних характеристик особистості.

Пізніше відмінність між визнаними суспільними цілями та відсутністю засобів для досягнення цих цілей (розбіжність) стала використовуватися як пояснення девіантної поведінки. Більш сучасні підходи розглядають соціальну реакцію на девіантну поведінку (стигматизацію) як причину розвитку девіантної поведінки (емпіричні соціальні дослідження).

В українській літературі поряд з терміном «профілактика девіацій» часто вживаються і інші: «попередження», «превенція», «запобігання», «припинення». В одних випадках поняття «профілактика» і «попередження» використовуються як синоніми, в інших – термін «профілактика» вживається виключно стосовно до сфери попереджувальної правоохоронної діяльності безпритульності і бездоглядності, по-третє – названі поняття об'єднані термінами «попередження», «превенція» та окреслюють широке коло перетинаючих і запобігаючих заходів.

Провідна роль ранньої профілактики пов'язана з трьома обставинами.

По-перше, рання соціально-педагогічна профілактика найбільш ефективна, оскільки вона спрямована на запобігання появи або усунення ще відносно слабких змін в особистості, які не встигли розвинутися в стійку позицію.

По-друге, рання соціально-педагогічна профілактика найбільш економічна, оскільки вона є багатоцільовою, здійснюється в значній мірі в рамках загальної роботи. По-третє, рання соціально-педагогічна профілактика залишає резерв часу для подальшого запобіжного впливу, якщо в ньому буде потреба. При цьому, як вважають вчені, заходи ранньої профілактики грають провідну роль в індивідуальній профілактиці злочинності неповнолітніх та молоді, а виховні заходи – в загальній профілактиці.

Аналіз літератури з проблеми дослідження соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків у діяльності служб пробачії дозволяє зробити висновок про те, що в сучасній літературі немає єдиного

НУВБІП УКРАЇНИ

тлумачення термінів «соціально-педагогічна профілактика», «нопередження», «запобігання», «превенція» та ін. В даному термінологічному ряду зазначені поняття не виключають один одного, мають загальні точки перетину. Разом з

тим названі терміни мають самостійне смислове значення, і тому при їх використанні в науковій роботі потрібно авторське пояснення.

НУВБІП УКРАЇНИ

Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки – діяльність суб'єктів профілактики по реалізації системи загальних і спеціальних заходів на різних рівнях організації: загальнодержавному, правовому, громадському,

економічному, медико-санітарному, педагогічному, соціально-

психологічному. Розрізняють дві стратегії профілактики: негативно орієнтована і позитивна. В основі негативно профілактики акцент зроблений на негативних наслідках девіації (шкідливий вплив на психіку і організм

людини). Позитивна соціально-педагогічна профілактика орієнтована на

НУВБІП УКРАЇНИ

посилення захисних факторів особистості, виховання особистісно розвинутого, стійкого до впливу зовнішніх негативних чинників людини, здатного протистояти множинним факторів ризику. Важливим видається й те,

що позитивна соціально-педагогічна профілактика орієнтується не на

проблему і її наслідки, а на що захищає від виникнення проблем потенціал

НУВБІП УКРАЇНИ

здоров'я, освоєння і розкриття ресурсів психіки і особистості, підтримку молоді людини і допомогу йому в самореалізації життєвого призначення

Всесвітня організація охорони здоров'я пропонує виділяти первинну,

вторинну і третинну профілактику. Первинна соціально-педагогічна

НУВБІП УКРАЇНИ

профілактика спрямована на усунення несприятливих факторів, що викликають певне явище, а також на підвищення стійкості особистості до впливу цих факторів. Вторинна соціально-педагогічна профілактика – це

раннє виявлення і корекція несприятливих індивідуальних і соціальних

факторів, з великою ймовірністю викликають девіантну поведінку; робота з

НУВБІП УКРАЇНИ

групою ризику, наприклад підлітками, що мають виражену схильність до формування відхилень у поведінці.

Третинна соціально-педагогічна профілактика спрямована на попередження рецидивів, а також шкідливих наслідків вже сформованого девіантної поведінки для особистості і суспільства. Первинна, вторинна і третинна форми профілактики тісно пов'язані між собою і розділити їх дуже

складно. Дослідники називають такі напрямки психопрофілактичної роботи:

– організація соціального середовища/передбачає здійснення впливу на соціальні фактори, які детермінують девіації;

- вплив може бути направлено на суспільство в цілому, сім'ю, соціальну групу або на конкретну особу;

– інформування через організацію розгляд відео- і телефільмів;

– активне навчання соціально важливих навичок, яке переважно реалізується в різних групових тренінгах;

– організація діяльності, альтернативної девіантної поведінки;

організація здорового способу життя;

– активізація особистісних ресурсів пов'язана з можливістю самовираження, участю, що забезпечує активність особистості, формує стійкість до негативних зовнішніх впливів;

– мінімізація негативних наслідків девіантної поведінки.

1.2. Діяльність служб пробачії та чинники, які впливають на формування девіантної поведінки підлітків

Правопорушення серед підлітків, а також зростання «молодіжної» злочинності ставлять питання, що вимагають теоретичного і практичного осмислення не тільки кримінологів, правоохоронних органів, психологів, педагогів а й соціальних працівників.

В останнє десятиліття ситуація в суспільстві різко погіршилася. Злочинність як дестабілізуючий фактор суспільного розвитку має тенденцію до інтенсивного зростання. Його розмах став створювати реальну загрозу національній безпеці. Причиною стала комплексна (політична, соціально-економічна, ідеологічна, соціокультурна, екологічна) криза, яка неминуче ініціювала зростання кримінальної поведінки всіх вікових категорій, при цьому не залишилися поза увагою навіть найменш захищені підлітки.

Коли ми говоримо про неповнолітніх, ми завжди повинні пам'ятати, що вони були і є «найвразливішою» частиною суспільства. Зважаючи на свій вік, у підлітків ще не до кінця сформована система цінностей. Все це робить їх більш сприйнятливими до впливу факторів, яким дорослі протистоять набагато впевненіше. Сучасний світ переживає значні зміни і трансформації: розмивання ідеалів, зміна ціннісних орієнтацій і моделей, невизначеність життєвих перспектив. Глобальні зміни, що відбуваються в усіх сферах життя суспільства, відбиваються на моральній поведінці молоді, оскільки вона найбільше піддається цьому впливу.

Ні для кого не секрет, що в злочинні угруповання частіше вербують підлітків, і на це є кілька причин. Почнемо з того, що підлітки більш сприйнятливі до зовнішнього впливу («легкі» гроші, свобода від батьків). З іншого боку, самі підлітки до певного віку не несуть відповідальності – ні кримінальної, ні адміністративної, тобто можуть займатися «будь-якою роботою», уникаючи відповідного виду відповідальності [5].

У сучасних реаліях підліткова злочинність стала чи не найсерйознішою проблемою. Відомо, що її стан і тенденції є одними з найважливіших показників морального здоров'я та статусу молодого покоління в суспільстві.

Проте з року в рік кількість неповнолітніх, які вчиняють злочини, зростає.

Порівняно з попередніми десятиліттями частка вчинених злочинів, які кваліфікуються як тяжкі, постійно зростає.

За вчиненням кожного злочину стоїть особистість конкретного підлітка, формування якої є результатом дії всього комплексу криміногенних факторів соціально-педагогічного характеру. Злочинність неповнолітніх обумовлена взаємним впливом негативних факторів середовища та особистості самого неповнолітнього. Злочинною діяльністю найчастіше займаються так звані «важкі», педагогічно «запущені» підлітки [11].

Ряд досліджень свідчить про те, що для підлітків з девіантною поведінкою характерний низький рівень розвитку пізнавальних і соціальних інтересів. На формування ідеалів такого підлітка надмірно впливають однолітки, особливо старші, які мають досвід асоціальної поведінки. У більшості таких підлітків у структурі особистості домінують негативні якості: лінощі, безвольність, безвідповідальність, конформізм, нечутливість, агресивність тощо. Для всіх або майже для всіх неповнолітніх, які стали на шлях злочину, вибір такої поведінки прямо або опосередковано пов'язаний з особистісними деформаціями, що часто виражаються у вузькості і нерозвиненості позитивних соціальних зв'язків, бідності форм діяльності та безглуздості проведення вільного часу [2].

Емоційна нестійкість, марнославство, впертість, несприйнятливості до чужого страждання і агресивність також можна віднести до найбільш поширених рис характеру неповнолітніх правопорушників. При цьому мова йде не про вікові особливості, притаманні більшості підлітків взагалі, а саме про криміногенні зрушення, деформації в морально-емоційній сфері, характерні для осіб, які вчиняють злочинну діяльність [5].

Кризові явища в економіці, політиці, соціальній і духовній сферах суспільства ліквідували традиційні форми соціального контролю, системи виховання та профілактики девіантної та правопорушної поведінки. Через

брак матеріальних ресурсів, освітніх, культурно-просвітницьких та правоохоронних органів, а в багатьох випадках і просто відмовилися від виховної та профілактичної роботи.

Значно зменшилася кількість реабілітаційних інститутів, баз відпочинку та дозвілля для підлітків. Такі чинники, як розлад сім'ї, надмірна демонстрація сексу та насильства на телебаченні, а також вільний продаж алкогольних напоїв, мають все більший вплив на цю категорію населення.

Однак однією з головних причин виникнення злочинності є різке погіршення соціально-економічної ситуації, падіння рівня життя більшості сімей і, як наслідок, нездатність багатьох підлітків легально задовольнити свої потреби (заробити).

Наразі необхідність створення служб пробації для неповнолітніх обговорюється в науковій літературі та засобах масової інформації при обговоренні проблем ювенальної юстиції та підвищення якості кримінального провадження щодо неповнолітніх. Метою служб пробації є сприяння реабілітації та ресоціалізації осіб, які порушили закон, шляхом надання підтримки, контролю та регулювання їхньої поведінки.

Служби пробації є важливим аспектом пенітенціарної системи сучасного суспільства. Ця установа стала необхідною для ефективної реабілітації засуджених та їх соціальної адаптації. Враховуючи міжнародний досвід та стандарти, в Україні активно впроваджуються служби пробації для вдосконалення системи покарання та забезпечення безпеки суспільства.

Проте служби пробації також здійснюють контроль за дотриманням пробаторами умов випробувального терміну. Це важливий аспект для забезпечення безпеки компанії та дотримання правил і обмежень, накладених судом. Контроль з боку служби пробації запобігає рецидивній злочинності та сприяє інтеграції засуджених у суспільство.

На фоні вищезазначених функцій служби пробачії в Україні необхідний подальший розвиток цієї системи. Важливо забезпечити належні ресурси, професійний розвиток працівників служби, а також підвищити рівень усвідомлення громадськістю важливості та ролі служби пробачії в суспільстві.

Таким чином, служби пробачії в Україні відіграють значну роль у вдосконаленні системи покарання та сприяють соціальній адаптації осіб, які вчинили злочин. Запровадження та розвиток цього інституту є важливим кроком до побудови справедливого та гуманного суспільства.

Вважаємо за необхідне проаналізувати чинники, які впливають на формування девіантної поведінки підлітків. Вивченню причин виникнення девіантної поведінки у підлітків велику увагу приділяє сфера соціальної роботи. Вважаємо за необхідне розглянути чинники, які впливають на

формування девіантної поведінки підлітків. У цьому контексті Л. Вейланде [1], розглядаючи девіантну поведінку як наслідок процесів соціалізації, підкреслює, що така поведінка має характер стереотипного, стійкого утворення й призводить до формування негативних стереотипів соціальної поведінки особистості. Схарактеризувати весь спектр причин виникнення девіантної поведінки неповнолітніх у межах нашого дослідження неможливо, тому зупинимось на аналізі тих, які є найбільш поширеними.

З точки зору педагогічної науки головною причиною виникнення девіантної поведінки у підлітків є помилки, прорахунки у їхньому вихованні.

Визначаючи причини важковиховуваності, В. Кашенко й Г. Мурашов підкреслювали, що відсутність правильного виховання породжує ті або інші відхилення в розвитку дитини. Дитина з недоліками характеру – це, передусім, дитина з викривленими соціальними установками. Відповідно до цього вони виділяли три типи «виняткових» дітей:

– «нервові» – діти, кинуті батьками напризволяще, травмовані соціальним середовищем;

«педагогічно занедбані» – діти погано підготовлені до школи, не привчені до самостійної роботи, але з нормальним інтелектом;
– «безпритульні» – діти, які мають батьків, але живуть у важкому соціальному середовищі, де є постійна можливість для отримання фізичної

травми [2: 184]

Застосовуючи теоретичні підходи, Ю. А. Клейберг визначає такі групи чинників, що зумовлюють девіантну поведінку неповнолітніх [5]:

1. Біологічні чинники розкриваються в існуванні несприятливих фізіологічних чи анатомічних особливостей організму дитини, що утруднюють його соціальну адаптацію. На думку Є. В. Змановської [2] до цієї групи чинників належать як успадковано-генетичні особливості (статеві відмінності, вікові особливості, фізична конституція, витривалість, стан і типологічні властивості нервової системи, внутрішньоутробний розвиток), так й психічні відхилення (нервово-психічне здоров'я, психічні розлади та аномалії, наявність акцентуації характеру або психопатії).

2. Розглядаючи соціальні чинники девіантної поведінки, слід, насамперед, звернути увагу на зовнішні соціальні умови – соціальні, політичні, економічні проблеми, що негативно впливають на суспільство в кризовий період та опосередковано впливають на формування особистості неповнолітніх. До таких чинників належать суспільні процеси (соціально-економічна ситуація, державна політика, традиції, мода, засоби масової інформації та ін.) та характеристики соціальних груп, в які включена особистість неповнолітнього (расова приналежність, етнічні установки, субкультура, референтна група).

До зовнішніх фізичних умов девіантної поведінки Л. М. Вольнова відносить такі чинники, як кліматичний, геофізичний, екологічний та ін., що можуть стати неспецифічними причинами агресивної або іншої небажаної поведінки [1].

3. Педагогічні чинники виражаються в дефектах шкільного, сімейного виховання, в основі яких лежать поло-вікові та індивідуальні особливості

розвитку, що призводять до відхилень у соціалізації дитини (байдуже ставлення педагога до дитини, характер виховання дитини у школі та в родині, та ін.) [2]. У багатьох таких дітей формуються навички, що є ознаками

соціальної дезадаптації – байдкування, ледарство, втеча з дому, бродяжництво тощо. Попри велику кількість сучасних наукових праць, присвячених проблемі виокремлення чинників девіантної поведінки, найбільш досліджуваними є соціально-психологічні та індивідуально-психологічні чинники ризику девіацій серед неповнолітніх.

4. Аналізуючи соціально-психологічні чинники девіантної поведінки неповнолітніх слід, насамперед, указати на несприятливі особливості взаємодії особистості зі своїм найближчим оточенням, що призводить до відсутності чи втрати психосоціальної ідентичності (рівень і стиль життя сім'ї, психологічний клімат у сім'ї, особистості батьків, характер взаємовідносин у сім'ї, стиль сімейного виховання, друзі, інші значущі люди) [6].

Сучасні дослідники в своїх наукових дослідженнях в якості чинників девіантної поведінки неповнолітніх зазначають психологічний клімат в родині, отже чинник сім'ї слід вважати одним з найважливіших. Умови сім'ї – її соціальний статус, рід занять, матеріальний рівень – значною мірою зумовлюють життєвий шлях дитини, оскільки вплив сім'ї-особистість відчуває безпосередньо та починаючи з раннього віку. Саме від того яка атмосфера буде в родині, залежить сприйняття дитиною себе як особистості, та модель поведінки яку в подальшому вона запозичить для дорослого життя, адже діти запам'ятовують не тільки хороші, але й негативні приклади поведінки батьків, які в деяких випадках призводить до крайнощів.

Індивідуально-психологічними чинниками девіантної поведінки неповнолітніх є переважно внутрішньоособистісні причини та механізми, що ускладнюють процес його соціалізації. До цієї групи належить, перш за все, деформація ціннісно-мотиваційної сфери – несформовані або послаблені моральні цінності (совість, відповідальність, чесність), переважання девіантних цінностей [7]. Відхилення в когнітивній сфері призводять до

стереотипності й ригідності мислення, неадекватних настанов, відсутності інтелектуальних навичок. Девіантні підлітки відчувають емоційні та духовні проблеми (тривога, депресія, переважання негативних емоцій, відчуття внутрішньої порожнечі, блокування самореалізації духовного потенціалу тощо). До проблем саморегуляції призводять неадекватні самооцінка та самоконтроль, екстернальний докус контролю, низький рівень адаптивних можливостей [7, с. 105-109]. Зазначені індивідуально психологічні особливості призводять до низького рівня самоповаги дитини.

Отже, девіантна поведінка є одним з деструктивних шляхів підвищення рівня самоповаги та створення позитивного Я-образу особистості. Низька самоповага відчувається як психотравмуючий стан, якого особистість хоче позбутися, тому неповнолітні діють у напрямку підвищення самоповаги через поведінку, що спрямована проти недосяжних соціально прийнятних норм [4].

Існує також низка теорій, в основі яких лежить ідея про вирішальну роль раннього дитинства у виникненні відхилень у поведінці (Е. і Ш. Глюк [16], Д. Райт [22], Ф. Перлз [8]). Прихильники цієї думки вважають, що процес формування особистості закінчується у ранньому дитинстві, отже, під впливом несприятливих соціальних факторів вже у дитини може сформуватися підсвідома готовність до асоціальної поведінки. З усіх криміногенних чинників, які впливають на формування асоціальних установок у неповнолітніх, західними вченими найчастіше досліджується сім'я.

Також поширеними теоріями, які намагаються пояснити відхилення у поведінці неповнолітніх, виходячи з урахування деяких особливостей і закономірностей людської психіки, є різновиди так званої «теорії фрустрації» [18, с. 528] що полягає в тому, що неможливість досягнення бажаного, як правило, викликає негативні емоційні реакції, злість, що в свою чергу, є внутрішньою умовою формування агресивних проявів [11, 14, 2].

На думку Е.Н. Пашкової і В.П. Михайлової, фактори, що впливають на виникнення девіантної поведінки можна поділити на три групи:

1) біологічні фактори – несприятливі фізіологічні або анатомічні особливості організму дитини (порушення психічного розвитку, дефекти слуху і зору, ураження нервової системи, фізичні недоліки, дефекти мови і т.ін.);

2) психологічні чинники – психопатологія чи акцентуація характеру. Ці відхилення проявляються в нейропсихічних розладах, психопатії, неврастенії, прикордонних станах, які підвищують збудливість нервової системи і викликають неадекватні реакції підлітка;

3) соціально-психологічні чинники, які проявляються в недоліках шкільного, сімейного або соціального виховання, по суті - в ігноруванні сексуальних та індивідуальних особливостей дітей, що призводять до порушень процесу соціалізації.

Деякі науковці пропонують схожу класифікацію чинників девіантної поведінки.

- індивідуальні фактори, що діють на рівні психобіологічних передумов антисоціальної поведінки і ускладнюють соціальну адаптацію особистості;

- психологічні та освітні чинники, які проявляються в недоліках шкільного і сімейного виховання.

Таким чином, девіантна поведінка особистості є надзвичайно складною формою соціальної поведінки особистості, що визначається не одним, а системою взаємопов'язаних чинників. Основними чинниками, що

зумовлюють розвиток девіантних форм поведінки неповнолітніх, є зовнішні та внутрішні чинники а саме: біологічні, соціальні, педагогічні, соціально-психологічні та індивідуально-психологічні (внутрішньоособистісні).

Найбільш досліджуваними та, відповідно, найбільш важливими з них автори вважають соціально-психологічні чинники, зокрема вплив сімейного клімату та виховання. Сім'я є соціальним інститутом, функція якого полягає в первинній соціалізації дітей. Гармонійний розвиток особистості підлітка неможливий без створення атмосфери доброзичливості, любові,

взаєморозуміння і поваги між батьками та підлітками. Помітним внутрішнім чинником відхилень поведінки неповнолітнього від соціальних норм є також індивідуально-психологічні якості, а саме мотиви та цінності, когнітивна та емоційна сфера, локус контролю та самоповага особистості неповнолітнього.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до 1 розділу

У першому розділі визначено сутність та зміст соціально-педагогічної профілактики. Соціально-педагогічна профілактика підлітків з девіантною поведінкою є системою спеціалізованих заходів та програм, спрямованих на виявлення, аналіз, та ефективне управління девіантною поведінкою серед підлітків з метою попередження подальшого її розвитку та соціальної адаптації цієї групи осіб.

Система заходів соціально-педагогічної профілактики спрямована на виховання в підлітків критичного мислення, комунікативних та конфліктних навичок, розвиток соціальної компетентності та саморегуляції. Профілактичні програми спрямовані на формування в них позитивних цінностей, відповідальності перед суспільством та себе самими, розвиток толерантності та взаєморозуміння.

Щодо діяльності служб пробачії та чинників, які впливають на формування девіантної поведінки підлітків визначено. Основними чинниками, що зумовлюють розвиток девіантних форм поведінки неповнолітніх, є зовнішні та внутрішні чинники а саме: біологічні, соціальні, педагогічні, соціально-психологічні та індивідуально-психологічні (внутрішньоособистісні). В свою чергу служби пробачії в Україні відіграють значну роль у вдосконаленні системи покарання та сприяють соціальній адаптації осіб, які вчинили злочин. Запровадження та розвиток цього інституту є важливим кроком до побудови справедливого та гуманного суспільства.

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

2.1. Організація та методи проведення дослідження

НУБІП України

Метою даного дослідження було аналіз особливостей розвитку девіантної поведінки серед підлітків. Дослідження було проведено протягом 2022 року, з участю 30 підлітків у віці 14-15 років, з них 15 хлопців та 15 дівчат. Основні завдання включали вибір найефективніших методів для вивчення особливостей розвитку девіантної поведінки в цьому віці, проведення самого дослідження, аналіз та інтерпретацію результатів, а також розробку рекомендацій з профілактики девіантної поведінки серед підлітків.

НУБІП України

У даній роботі використовується тестування для кожного досліджуваного підлітка. Використовуються методики, які визначають схильність до різних видів залежності, загальний рівень схильності до залежностей та надають інформацію про наявність в досвіді підлітків деструктивних конфліктів. Ці конфлікти можуть включати фізичне або психологічне насилля, що може викликати фрустрацію, психотравми, або ж почуття сорому.

НУБІП України

Методика діагностики схильності до різних видів залежності Лозової Г. В. (Додаток Д). Методика є анкетною шкальним типу з 5-ма варіантами відповідей: ні - 1, скоріше ні - 2, ні так, ні ні - 3, скоріше так - 4, так - 5).

НУБІП України

Тест опитувальника містить 70 питань, спрямованих на вивчення схильності підлітка до 13 видів залежностей. Результати діагностики є орієнтовними і показують загальну схильність до тієї чи іншої залежності.

Обробка здійснюється підсумовуванням балів по окремих шкалах схильностей до залежності:

1. алкогольна залежність: 1,15,29,43,57.
2. телевізійна залежність: 2,16,30,44,58.
3. любовна залежність: 3,17,31,45,59.

4. ігрова залежність: 4,18,32,46,60.

5. сексуальна залежність: 5,19,33,47,61.

6. харчова залежність: 6,20,34,48,62.

7. релігійна залежність: 7,21,35,49,63.

8. трудова залежність: 8,22,36,50,64.

9. залежність від ліків: 9,23,37,51,65.

10. комп'ютерна залежність: 10,24,38,52,66.

11. тютюнова залежність: 11,25,39,53,67.

12. залежність від здорового способу життя: 12,26,40,54.

13. наркотична залежність: 13,27,41,55,69.

14. загальна схильність до залежностей: 14,28,42,56,70.

Умовні норми: 5-11 балів - низький, 12-18 - середній, 19-25 - високий

ступінь схильності до залежностей [50, с. 246].

1) Експрес-діагностика рівня особистісної фрустрації (В.В. Бойко). Тест призначений для експрес діагностики рівня особистої фрустрації (Додаток Е)

Фрустрація - це психічний стан, що виникає, коли існує реальна або передбачувана неможливість задоволення конкретних потреб чи в ситуації, коли бажання не відповідають наявним можливостям. Простіше кажучи, це стан, який виникає внаслідок розриву між тим, що людина хоче, і тим, що вона може отримати.

Методика складається з 12-ти запитань. Кожна позитивна відповідь оцінюється в 1 бал, а негативна - 0 балів. Підраховується загальна сума балів.

Про рівень соціальної фрустрації можна визначити за такими показниками:

- 10-12 балів - дуже високий рівень фрустрації;

- 5-9 балів - стійка тенденція до фрустрації;

- 4 бали і менше - низький рівень фрустрації [50, с. 101].

НУБІП України

3.2. Статистичний аналіз результатів емпіричного дослідження

Дослідження рівня особистісної фрустрації за методикою В. В. Бойко включало в себе наступний етап емпіричного аналізу, спрямований на визначення ступеня особистісної фрустрації серед об'єктів дослідження.

Цей етап був важливим, оскільки міжособистісні конфлікти можуть призводити до виникнення залежностей у підлітків, особливо у тих, характер яких характеризується низькою терпимістю до фрустрації.

Отримані результати цього етапу представлені на Рисунку 2.3.

Аналіз за методикою В. В. Бойко показав наступне:

- 40% респондентів характеризуються низьким рівнем внутрішньо особистісної фрустрації.

- Приблизно 33% виявили стійку тенденцію до особистісної фрустрації.

- У 27% опитаних фіксується дуже високий рівень фрустрації.

На підставі цих висновків можна припустити, що у респондентів, які менше схильні до психологічного та фізичного насилля, спостерігається менший рівень фрустрації, що, відповідно, може знижувати ймовірність виникнення залежної поведінки.

Результати дослідження за методикою діагностики схильності до різних видів залежності Лозової Г. В. (Додаток В)

Таблиця 2.2

Результати дослідження за методикою діагностики схильності до різних видів залежності

	Високий ступінь схильності до	Середній ступінь схильності до	Низький ступінь схильності до
Загальна	10	63	27

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Алкогільна	10	50	40
Телевізійна	-	73	27
Ігрова	-	86	14
Харчова	-	53	47
Релігійна	-	10	90
Трудова	-	20	80
Комп'ютерна	3	94	3
Тютюнова	3	57	40
Залежність від	-	13	87
Наркотична	-	43	57
Сексуальна	-	20	80
Любовна	-	60	40

Аналіз результатів за методикою діагностики схильності до різних видів залежностей виявив наступне:

За шкалою "Загальна схильність до залежностей": 10% респондентів мають високий ступінь схильності, 63% - середній ступінь, 27% - низький ступінь.

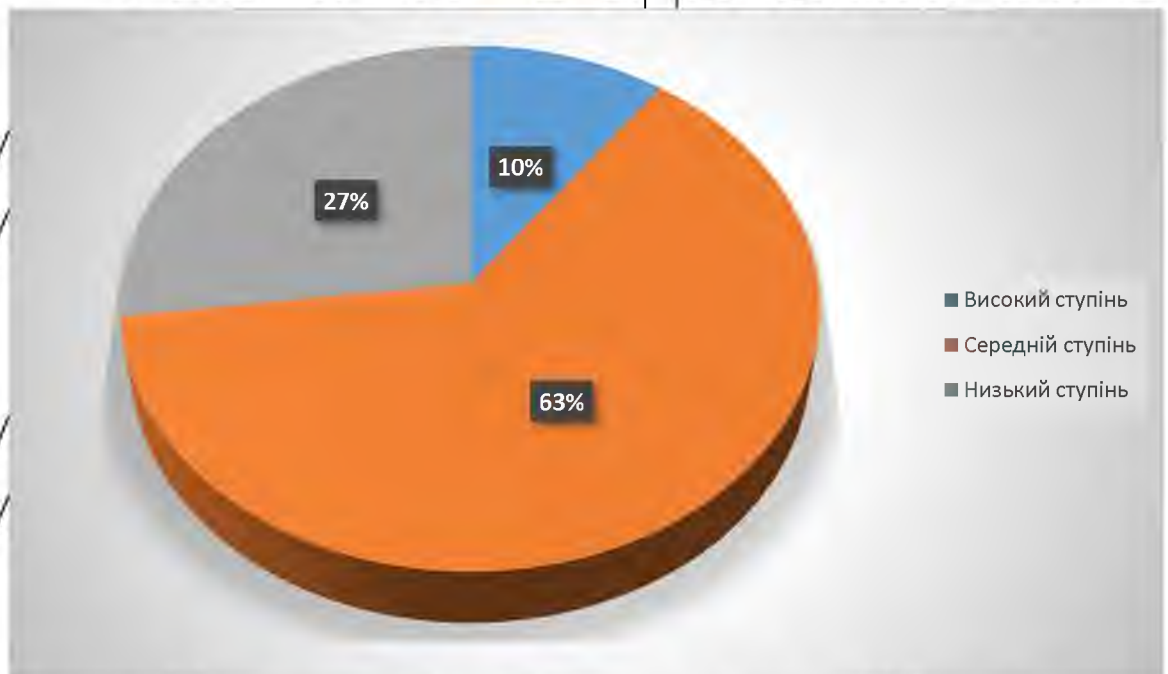

Рис. 3.2. Результати прояву схильностей за шкалою "Загальна схильність до залежностей"

За шкалою "Залежність від здорового способу життя": 10% мають середній ступінь схильності, 90% - низький ступінь.

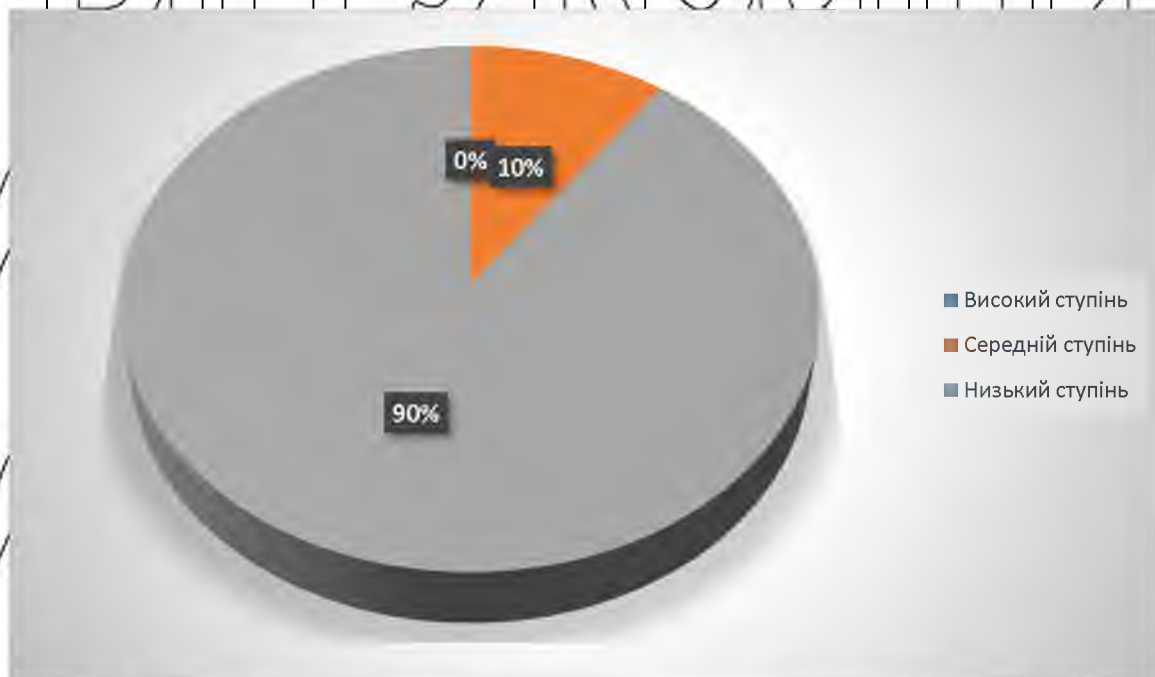

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою "Залежність від здорового способу життя"

За шкалою "Алкогольна залежність": 10% мають високий ступінь, 50% - середній ступінь, 40% - низький ступінь.

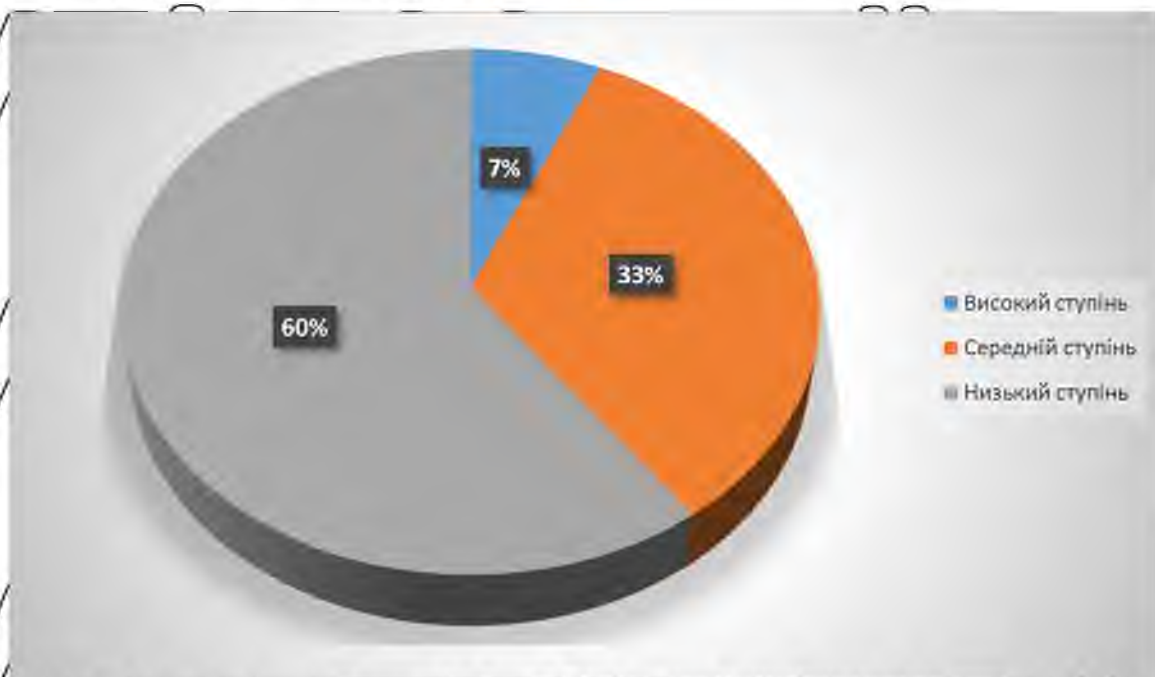

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою "Алкогольна

залежність" НУБІП України

За шкалою "Телевізійна залежність": 73% мають середній ступінь схильності, 27% - низький ступінь.

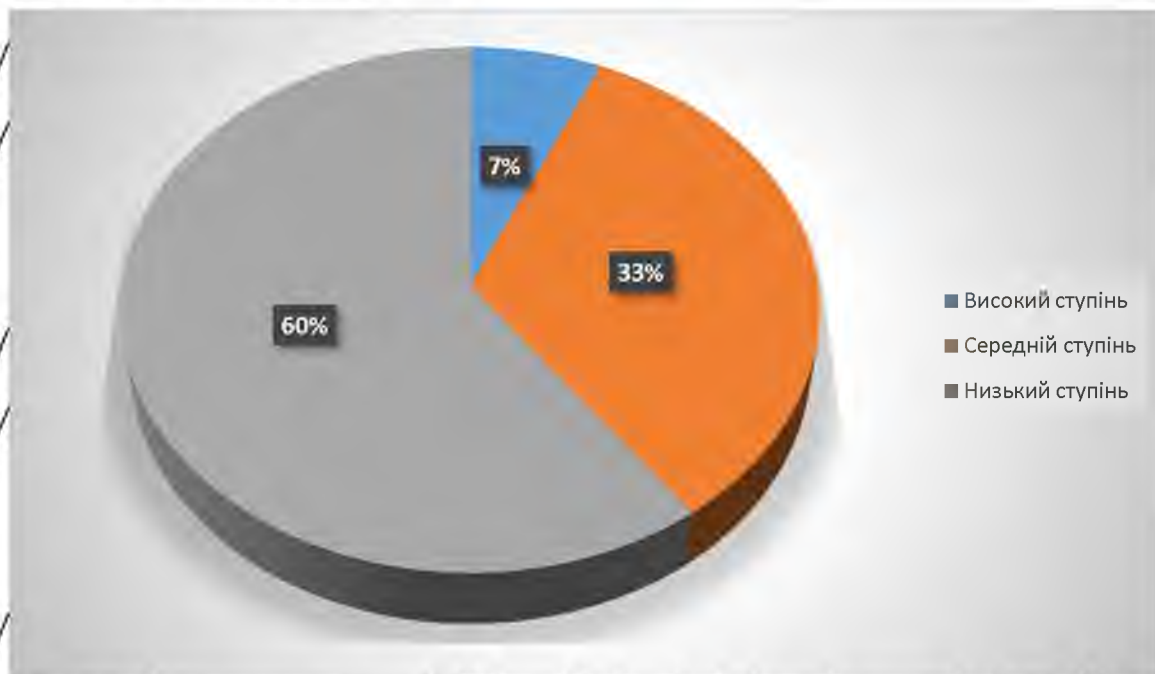

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою "Телевізійна залежність"

За шкалою "Ігрова залежність": 86% мають середній ступінь схильності, 14% - низький ступінь.

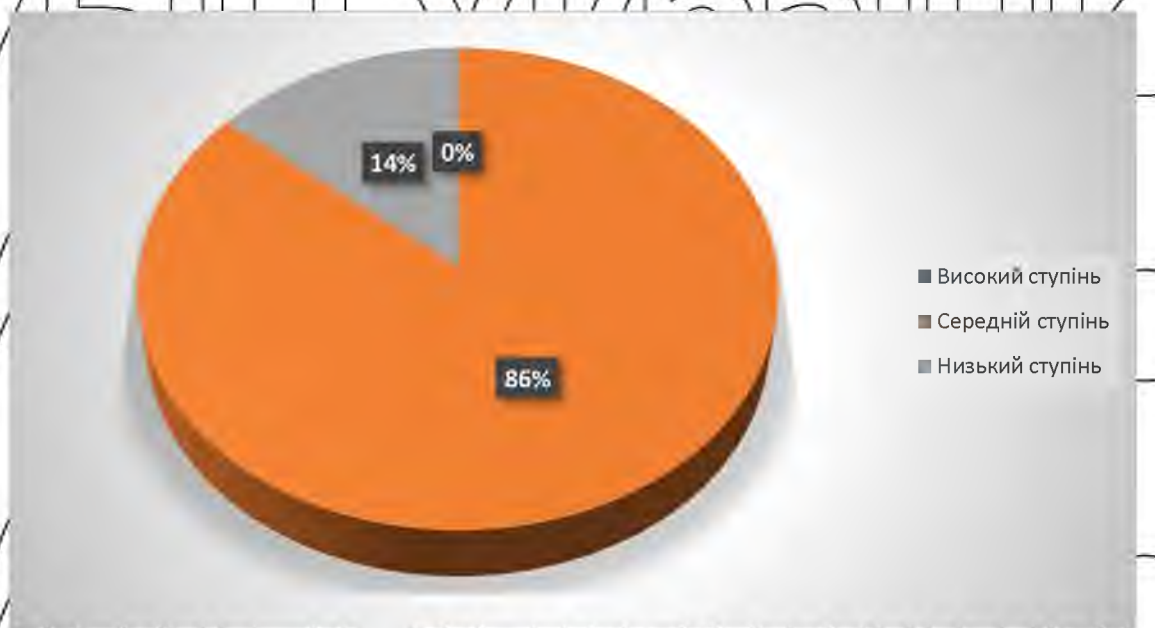

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Ігрова

НУБІП України

залежність»

За шкалою "Харчова залежність": 53% мають середній ступінь схильності, 47% - низький ступінь.

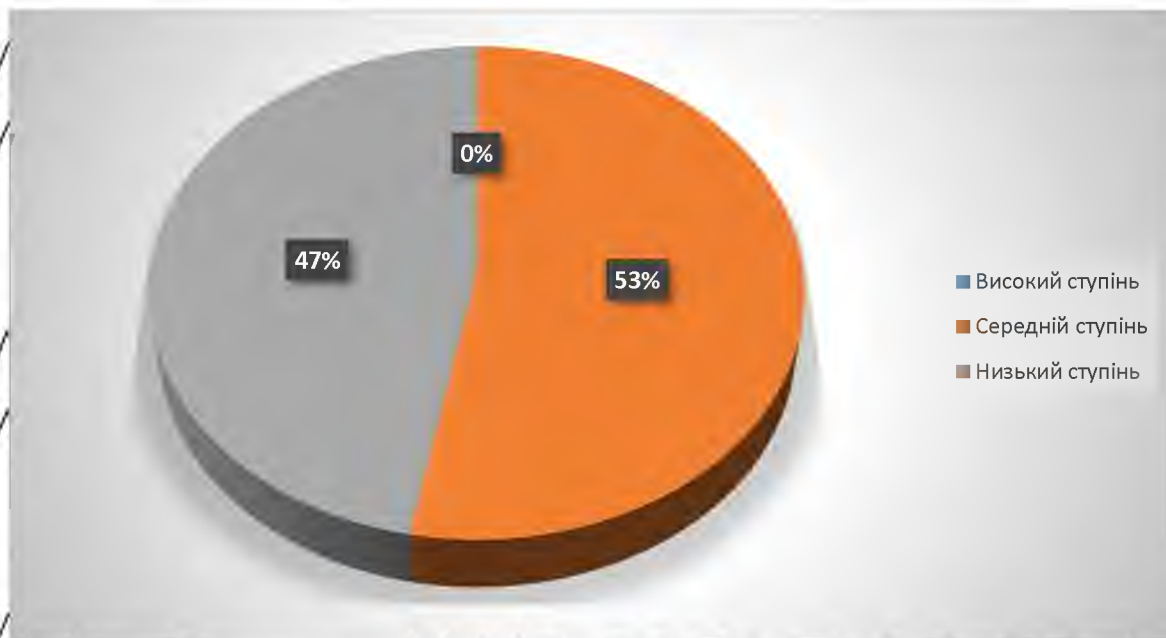

Рис. 3.4. Результати прояву схильностей за шкалою «Харчова залежність»

За шкалою "Релігійна залежність": 10% мають середній ступінь схильності, 90% - низький ступінь.

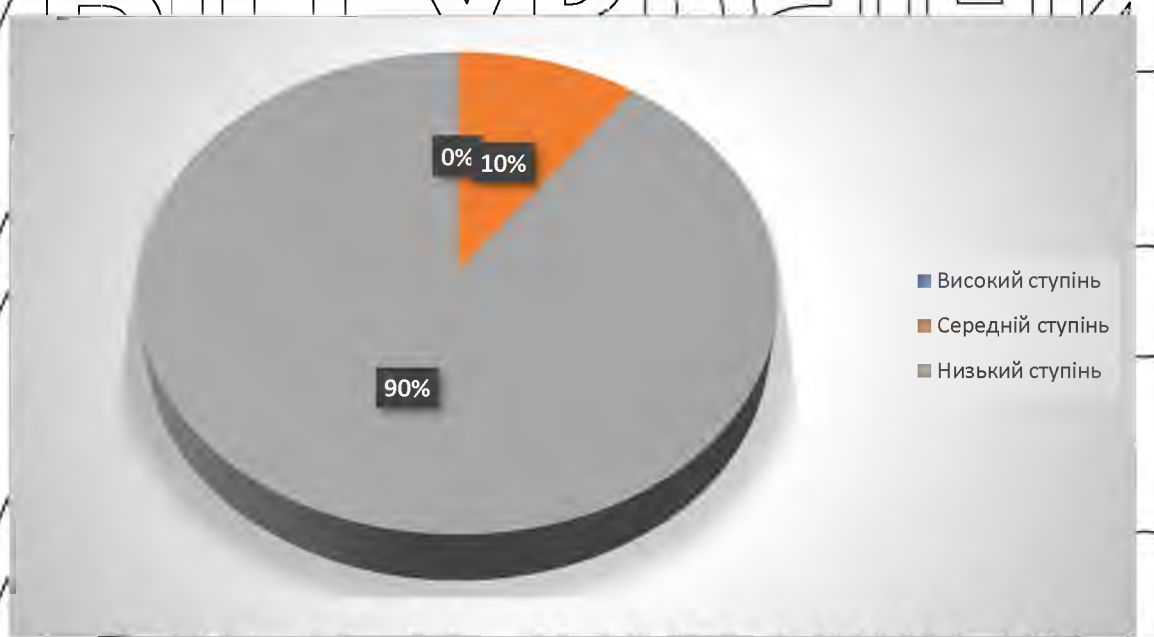

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Релігійна залежність»

За шкалою "Трудова залежність": 20% мають середній ступінь схильності, 80% - низький ступінь.

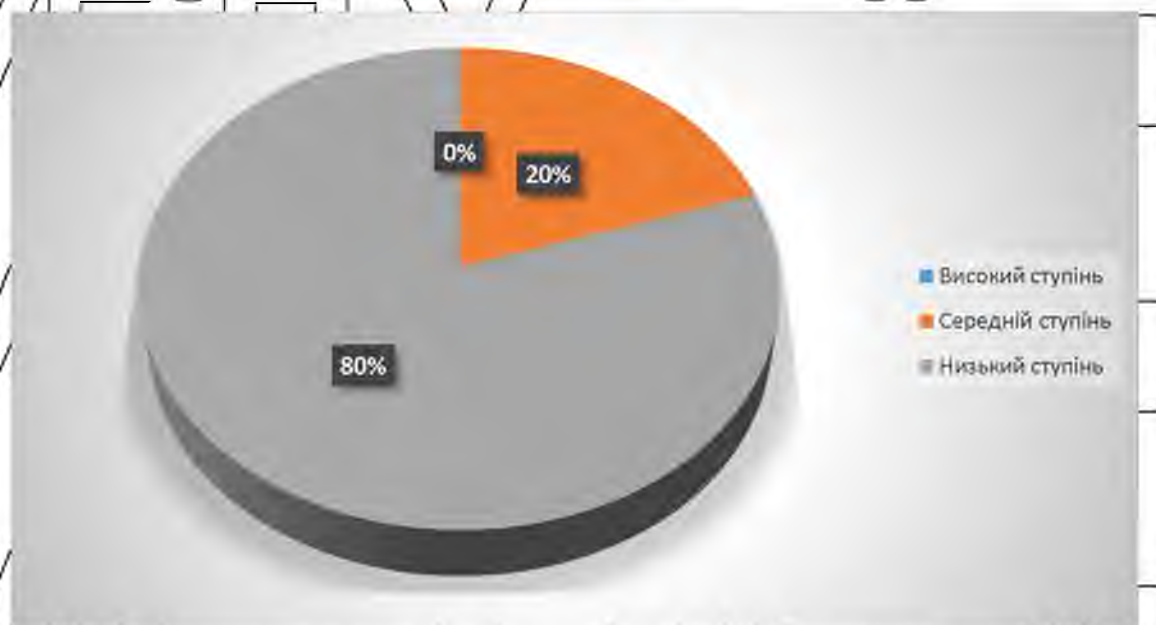

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Трудова залежність»

За шкалою "Комп'ютерна залежність": 3% мають високий ступінь, 94% - середній ступінь, 3% - низький ступінь

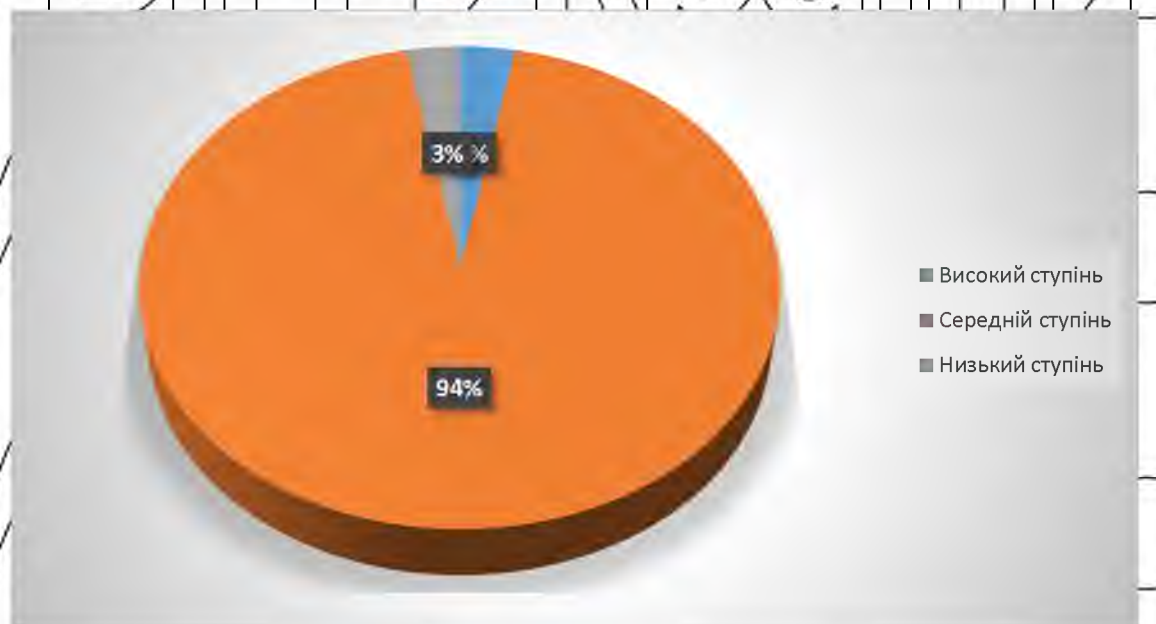

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Комп'ютерна залежність»

За шкалою "Тютюнова залежність": 3% мають високий ступінь, 57% - середній ступінь, 40% - низький ступінь.

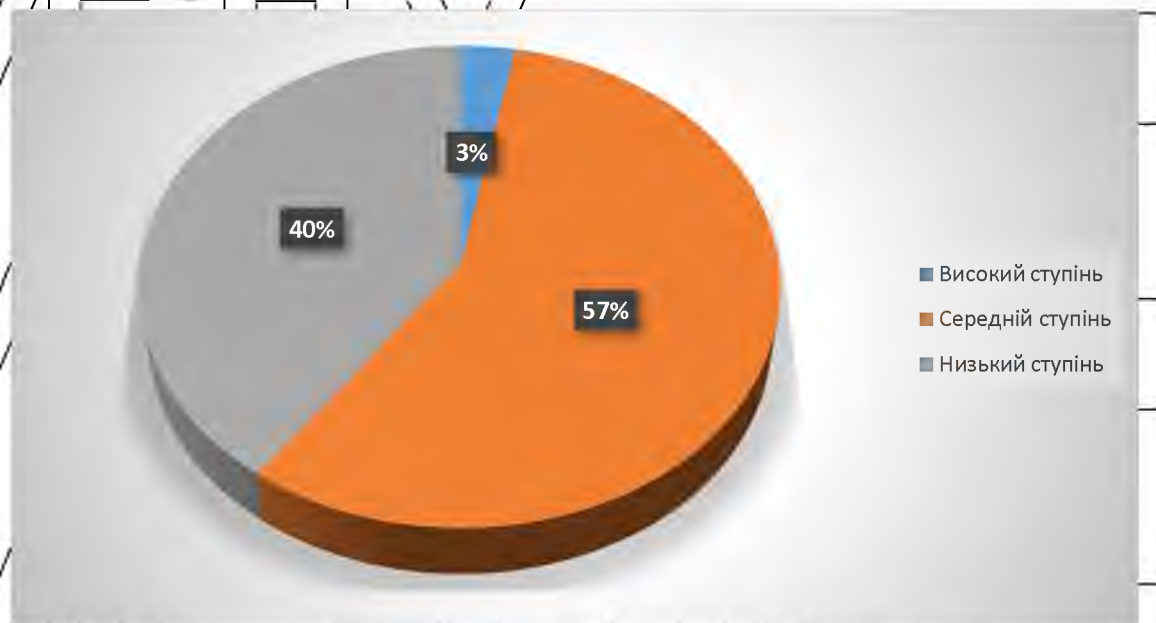
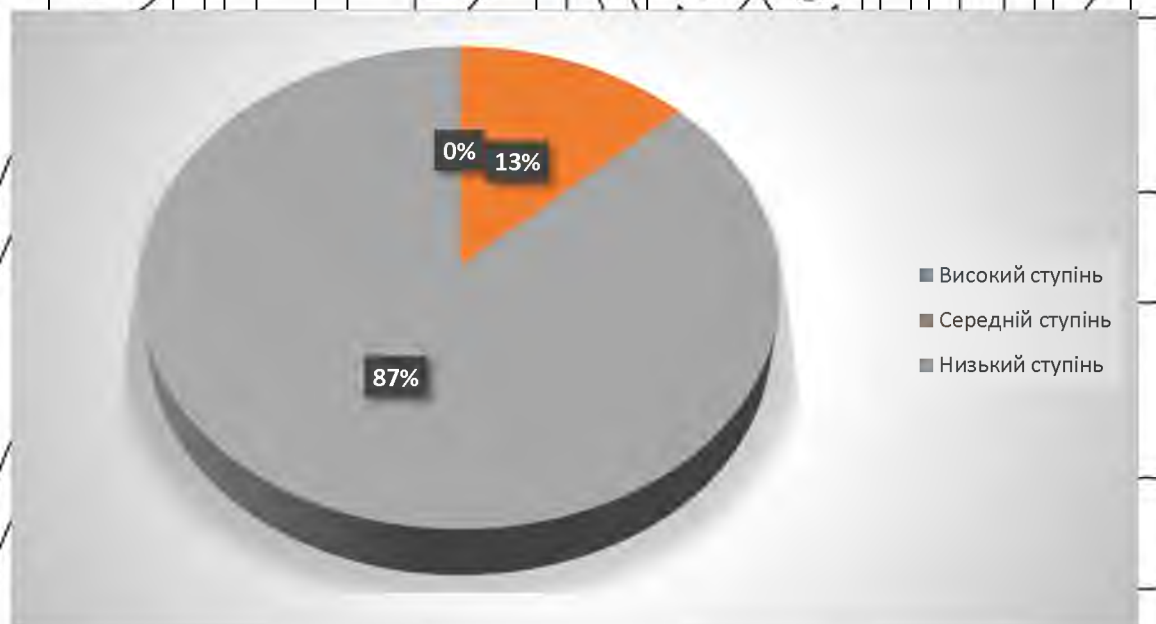

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Тютюнова залежність»

За шкалою "Залежність від ліків": 13% мають середній ступінь, 87% - низький ступінь.

НУБІП України

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Тютюнова залежність»

За шкалою "Наркотична залежність": 43% мають середній ступінь, 57%

- низький ступінь

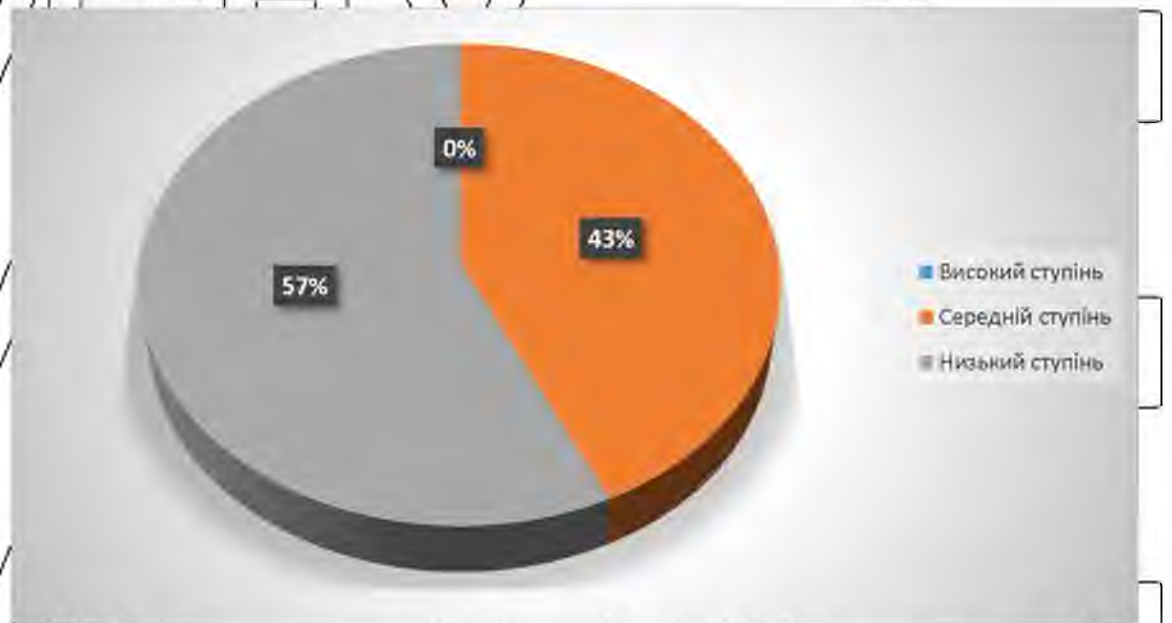

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Наркотична залежність»

За шкалою "Сексуальна залежність": 20% мають середній ступінь, 80%

- низький ступінь.

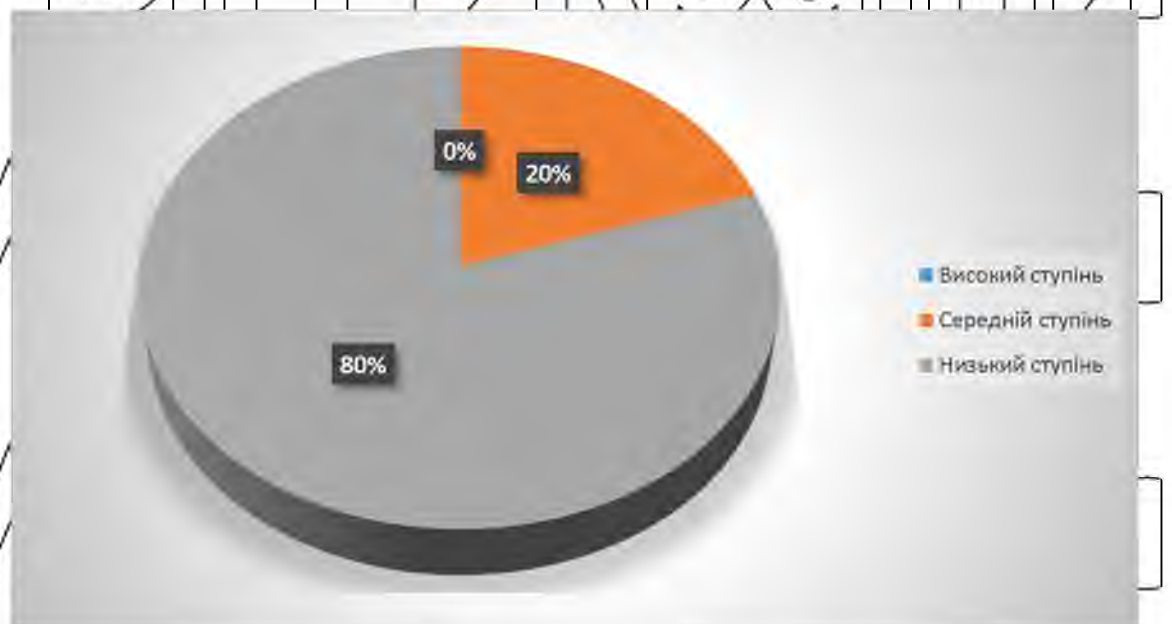

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Сексуальна залежність»

За шкалою "Любовна залежність": 60% мають середній ступінь, 40% -

низький ступінь.

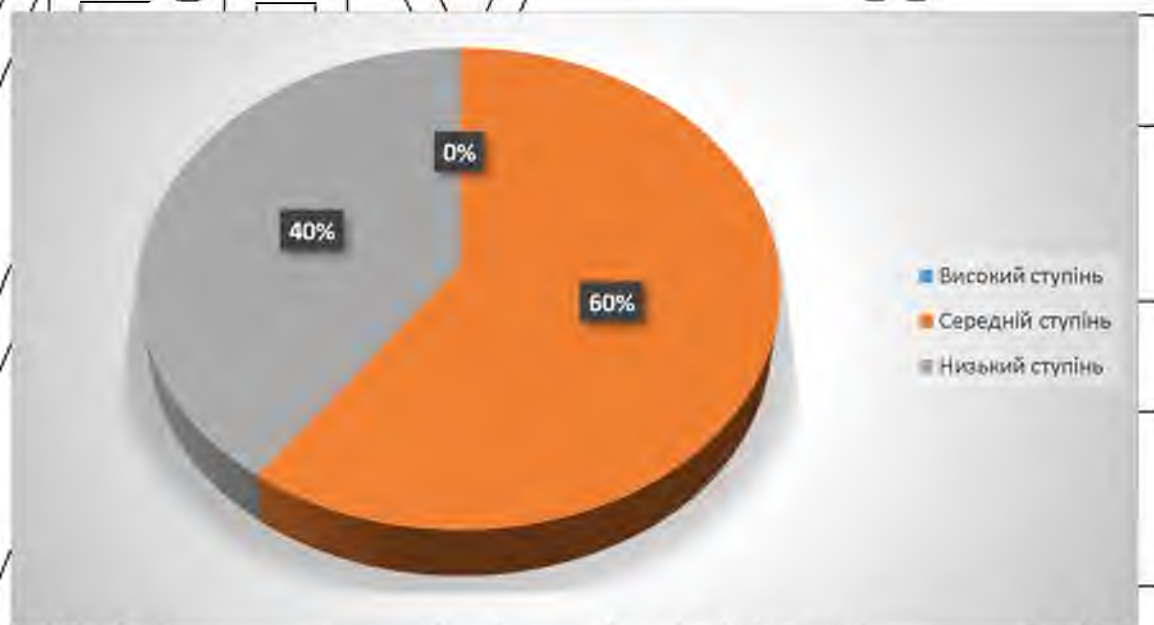

Рис. 3.3. Результати прояву схильностей за шкалою «Любовна залежність»

На підставі отриманих результатів за даною методикою можна висунути висновок, що серед 63% досліджуваних спостерігається середній ступінь схильності до залежностей. Серед цієї групи респондентів найбільш поширені схильності до комп'ютерної, ігрової, телевізійної, любовної, тютюнової, алкогольної та наркотичної залежностей. Отримані дані дозволяють припускати, що спитувані підлітки можуть шукати втіхи в альтернативних світах комп'ютерних ігор, соціальних мереж чи фільмів, а також вживати психоактивні речовини, особливо в стресових ситуаціях, і проявляти інтенсивний інтерес до наркотичних речовин. Також можливо, що вони шукають сильних емоцій через пошук інтенсивних любовних відносин, що є характерним для підліткового віку.

Згідно з проведеним дослідженням, отримані наступні результати для

групи учнів 8-х класів. При визначенні рівня агресії за методикою Ч. Спілбергера отримані такі показники:

- 58% підлітків проявляють агресію як рису характеру,

- 44% відзначають агресію як стан,

25% мають низький рівень контролю агресії

Рис. 3.1.

Вплив акцентуацій характеру на поведінку підлітків та негативні передумови у їхньому розвитку. Негативні умови та фактори, що впливають

на становлення особистості підлітка, можуть спричиняти виникнення

акцентуацій характеру, особливо в цьому віці. Акцентуація характеру, що

походить від латинського слова "accentus", означає вираження окремих рис

характеру та їх комбінацій, що виходить за межі норми. Ці індивідуальні риси

особистості, які при негативних умовах можуть набувати патологічного

характеру, можуть порушувати цілісність її структури.

Прояв акцентуацій характеру може бути різним і може різним чином

відповідати суспільним моральним нормам. У випадках, коли реальна

поведінка підлітка конфліктує з прийнятими в суспільстві нормами, є підстави

вважати його важковихованим [40, 29].

Отже, за обробкою результатів встановлено, що серед підлітків 38 % характеризуються агресією як рисою характеру, 44% виявляють агресію як стан, та 25% мають низький рівень контролю агресії.

К. Леонгардом були виділені 10 типів акцентуйованих особистостей, які можна розподілити на дві групи: акцентуації характеру (демонстративний, педантичний, невірноважений, збудливий) та акцентуації темпераменту (гіпертимний, дистимний, тривожно-боязкий, циклотимний, афективно-екзальтований, емотивний).

Німецький вчений К. Леонгард побудував типологію характерів, основу на оцінці стилю спілкування людини з оточуючими і визначив характеристики кожного типу:

Гіпертимний тип відрізняється високою контактністю, балакучістю, інтенсивними жестами та мімікою. Такі особи можуть відхилитися від основної теми розмови, ініціювати конфлікти та проявляти оптимізм та ініціативу.

Дистимний тип характеризується низькою контактністю, невеликою кількістю слів, песимістичним настроєм. Такі люди можуть бути домосідами, уникають конфліктів і виявляють серйозність та сумлінність.

Циклоїдний тип відзначається періодичними змінами настрою, що впливають на стиль спілкування. Під час підвищеного настрою вони є товариськими, а під час пригніченого - замкнутими.

Збудливий тип має низьку контактність, сповільнені вербальні та невербальні реакції. Ці люди можуть бути занудами, схильними до хамства і брани, і виявляють незлагідність в колективі.

Застраваючий тип характеризується помірною товариськістю, занудливістю та схильністю до моралей. Ці особи можуть бути ініціаторами конфліктів, прагнути до високих досягнень та виявляти високі вимоги до себе та інших.

Педантичний тип особистості рідко вступає в конфлікти, виявляючи скоріше пасивність, ніж активність. У роботі він веде себе як бюрократ,

НУВБІП УКРАЇНИ
ставлячи багато формальних вимог до оточуючих та відмовляючись від лідерства. Іноді він пригнічує рідних занадто високими вимогами до порядку. Позитивні риси включають сумлінність, акуратність, серйозність та надійність у справах, а негативні - формалізм, занудливість та буркотіння.

НУВБІП УКРАЇНИ
Тривожний тип характеризується низькою контактністю, боязкістю, невпевненістю у собі та мінорним настроєм. Такі особи рідко вступають в конфлікти з оточуючими, виконуючи в них переважно пасивну роль і шукаючи підтримки в конфліктних ситуаціях. Позитивні риси включають дружелюбність, самокритичність та ретельність. Заради своєї беззахисності вони можуть стати об'єктом жартів.

НУВБІП УКРАЇНИ
Емотивний тип віддає перевагу спілкуванню в обраному колі, де встановлюються гарні контакти. Він рідко вступає в конфлікти, виконуючи пасивну роль, та зберігає образи у собі, не проявляючи їх назовні. Позитивні риси включають доброту, милосердя та старанність, а негативні - надмірну чутливість та сльозливість.

НУВБІП УКРАЇНИ
Демонстративний тип характеризується легкістю у встановленні контактів, прагненням до лідерства та прагненням до влади і похвали. Ці люди можуть виявляти високу пристосованість до людей, але їхнє самовпевнення і високі вимоги можуть дратувати оточуючих. Вони систематично стають ініціаторами конфліктів, активно захищаючись при цьому. Позитивні риси включають ввічливість, артистичність та здатність вражати інших неординарністю, а негативні - егоїзм, лицемірство та ухиляння від роботи.

НУВБІП УКРАЇНИ
Екзальтований тип відзначається високою контактністю, балакучістю та частими сперечаннями, але зазвичай не доводить справу до відкритих конфліктів. У конфліктних ситуаціях вони можуть виступати як активною, так і пасивною стороною, проявляючи уважність до друзів і близьких. Позитивні риси включають альтруїзм, відчуття співчуття, добрий смак, яскравість та ширість почуттів, а негативні - панікерство та схильність до нестабільних станів. Відповідно до цієї класифікації всі риси особистості можуть бути

розділені на основні та додаткові. Основні риси є стержнем особистості і визначають її розвиток, процеси адаптації та психічне здоров'я. При значній вираженості основні риси характеризують особистість в цілому і за впливу негативних факторів можуть набувати патологічного характеру, руйнуючи структуру особистості. Акцентовані особистості не повинні розглядатися як патологічні, оскільки це лише випадок "загострення" певних особливостей, притаманних кожній людині. Акцентованість особистості може мати як позитивний потенціал для соціальних досягнень, так і соціально негативний аспект.

За «Характерологічним опитувальником» К. Леонгарда, в підлітків визначили наступні акцентуації характеру:

Отримані результати вказують на велику різноманітність типів особистості серед учнів 8-х класів. Найбільш поширеним типом є гіпертимний, який виявився у 86% учнів. Це свідчить про високу енергійність, оптимізм та ініціативність більшості учнів. За ним слідує демонстрагивний тип з 66%, емотивний тип з 48% і збудливий тип з 44%, що вказує на широкий спектр соціально-емоційних реакцій серед учнів.

У той час як педантичний, дистимний та невірноважений типи представлені меншою кількістю учнів (відповідно 24%, 20%, 22%), це може вказувати на менш виражені особистісні особливості серед цих груп. Тривожний та циклотимний типи спостерігаються в 36% та 42% відповідно, що може свідчити про різноманіття ступенів емоційної стабільності серед учнів.

Ці результати важливі для розуміння соціально-психологічного контексту класу та можуть служити основою для подальших досліджень та розвитку індивідуального підходу до навчання та виховання підлітків.

На основі отриманих результатів за "Тест-опитувальником на наявність інтернет-адикції" (К. Янга) були виявлені наступні емпіричні дані: 69%

підлітків відчувають значний вплив Інтернету на своє життя, а 4% мають виражену інтернет-залежність та потребують допомоги спеціаліста.

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що у підлітковому віці вплив на відхилення у поведінці може здійснювати не лише акцентуація характеру та рівень агресії, але й використання Інтернету.

Загальний висновок з проведених досліджень підлітків включає в себе кілька ключових аспектів:

Рівень агресії: Результати визначення рівня агресії, проведеного за методикою Ч. Спілбергера, вказують на наявність певного рівня агресивних тенденцій серед учнів. Зазначено, що у 8-х класах 38% підлітків мають агресію як рису характеру, 44% відчувають агресію як стан, і 25% виявили низький рівень контролю агресії.

Акцентуації характеру: Класифікація акцентуацій характеру, проведена за К. Леонгардом, показала різноманітні типи особистостей серед учнів. Найпоширенішими були гіпертимний (86%), демонстративний (66%), та емотивний (48%) типи. Кожен з них характеризується своїми особливостями, які можуть впливати на взаємодію та адаптацію учнів у соціальному середовищі.

Інтернет-залежність: Аналіз результатів тест-опитувальника К. Янга свідчить про значний вплив Інтернету на життя підлітків. Зазначено, що 69% учнів відчувають значний вплив Інтернету, а 4% мають ознаки інтернет-залежності та потребують професійної допомоги.

Отже, отримані результати вказують на важливі аспекти психологічного стану та взаємодії підлітків, а також підкреслюють необхідність уважного вивчення та підтримки їхнього соціального розвитку.

Висновки до 2 розділу

За «Характерологічним опитувальником» (К. Леонгарда, акцентуації характеру) виявлені у підлітків вказують на велику різноманітність типів особистості. Найпоширенішим є гіпертимний тип, що виявився у 86% підлітків, свідчаючи про їхню високу енергійність та оптимізм. Далі йдуть демонстративний тип (66%), емотивний тип (48%), і збудливий тип (44%), що вказує на широкий спектр соціально-емоційних реакцій серед підлітків.

Педантичний, дистимний та неврівноважений типи менш представлені (відповідно 24%, 20%, 22%), вказуючи на менш виражені особистісні особливості серед цих груп. Тривожний та циклотимний типи зафіксовані в 36% та 42%, вказуючи на різноманітність рівнів емоційної стабільності серед учнів. Отримані дані з "Тесту-опитувальника на наявність інтернет-адикції"

(К. Янга) показують, що 69% підлітків відчувають значний вплив Інтернету, а 4% мають виражену інтернет-залежність та потребують професійної допомоги.

Отже, отримані результати вказують на важливі аспекти психологічного стану та взаємодії підлітків, а також підкреслюють необхідність уважного вивчення та підтримки їхнього соціального розвитку.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ОСІБ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

3.1. Програма соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки у діяльності служб пробації

Метою програми є зниження ризику виникнення та розвитку девіантної поведінки серед цільової аудиторії та підвищення її соціальної адаптованості.

Основні завдання програми:

1. Здійснення комплексного аналізу сучасної ситуації в галузі девіантної поведінки серед різних вікових та соціокультурних груп.
2. Визначення груп осіб, які знаходяться у високому ризику розвитку девіантної поведінки через вплив зовнішніх чинників.
3. Розробка та впровадження індивідуальних підходів до попередження девіантної поведінки, враховуючи особливості кожної групи та особистості.
4. Забезпечення соціально-психологічної підтримки для осіб, які опинилися в групах ризику, шляхом організації групових та індивідуальних консультацій.
5. Вивчення та вдосконалення навичок соціальної адаптації, сприяння розвитку позитивних соціальних компетенцій.
6. Організація заходів з взаємодії з сім'єю, надання батькам та опікунам необхідної інформації та методичної підтримки.
7. Проведення інформаційної кампанії серед цільової аудиторії та громадськості для підвищення обізнаності та усвідомлення проблеми девіантної поведінки.
8. Здійснення систематичного моніторингу та оцінка результатів програми для вдосконалення її ефективності та адаптації до змін в суспільстві.

Заняття 1. Знайомство з групою та груповими правилами

Цілі: представлення учасників, введення в атмосферу заняття,

знайомство з етикою групових занять, створення правил життя групи.

1. Вступна частина. Слово ведучого. Знайомство з цілями та особливостями проведення тренінгових занять.

Розминка. Вправа «Ім'я та рух». «Встаньте у коло. Кожен з вас по черзі зробить крок у коло і зробить якийсь рух, тобто уявить так себе і назве своє ім'я. Після цього ми всі повторимо його ім'я та рух».

2. Основна частина.

Вправа "Всі ми чимось схожі..."

Завдання: знаходження спільних рис, що поєднують з іншими.

Група розбивається на дві підгрупи, і кожна підгрупа має скласти список того, що об'єднує її членів («У кожного з нас є сестра (мама ходить на роботу)», «Все любимо морозиво»). Переможе та, яка знайде та запише найбільшу кількість спільних рис.

Вправа "Проекція"

Завдання: занурення у свій внутрішній світ.

«Виберіть у кімнаті будь-який предмет, який вам чимось приємний.

Розкажіть, що у ньому особливо подобається. Складіть розповідь від його імені».

Ведучий та учасники запитують: «Що йому подобається / не подобається?», «Чи є у нього друзі / вороги?», «Що він робить (що йому хочеться робити), коли його кривдять?» та ін.

Обговорення : Що ви дізналися про себе та інших учасників?

Введення правил групової роботи.

Завдання: позначення необхідності регламентації у груповій роботі.

Ведучий: «Уявіть собі, що я попросив би вас розповісти про найгірший вчинок у вашому житті. Чи могли б ви чесно відповісти на це прохання?

Поділіться, будь ласка, на три групи залежно від ступеня вашої відкритості:

1. Я не хочу говорити про це;
2. Я можу відповісти чесно;
3. Я міг (могла) частково розповісти про це (але не всю правду)».

Обговорення: Як ви вважаєте, що заважає частини групи висловлюватися відверто? Від чого це залежить? Чи в наших силах змінити ситуацію?

Ведучий пропонує обговорити і записати деякі правила, виконання яких дозволяло б спокійно почуватися в групі, більш відкрито говорити про свій досвід, переживання.

Правила:

- щирість (говори щиро чи мовчи);
- доброзичливість (не лятайся, не обзивайся);
- безцінність (не давати оцінок; висловлюватися з приводу вчинку, а не особистості) та інші.

Обговорення: Навіщо людям потрібні правила? Допомагають вони чи заважають жити?

Вправа "Асоціація"

Завдання: усвідомлення індивідуальності інших учасників групи.

Один із учасників виходить за двері. Інші обирають когось із тих, що залишилися, якого він повинен відгадати за асоціаціями. Потім учасник повертається і намагається вгадати, кого саме загадали, запитуючи на асоціації: «На яку квітку вона схожа?», «На яку пісню?» і т. п. Він ставить обумовлену кількість питань (зазвичай 5), після чого має назвати того, кого загадали. Якщо вгадує, то названий стає ведучим. Якщо ні - йде знову.

3. Завершення заняття.

Заняття з елементами тренінгу №2 «Знайомство із собою»

Мета: усвідомлення власної індивідуальності та цінності кожної особистості.

1. Вступна частина.

Вітання. Рефлексія минулого заняття: Які правила поведінки існують у нащій групі?

Розминка. Вправа "Імена-якості".

Придумати якусь якість особистості, властивість характеру, що

НУБІП УКРАЇНИ

починається на ту ж літеру, що і ім'я (наприклад, Лариса - лнлива, ласкава).

2. Основна частина.

Вправа «Ви про мене дізнаєтесь»

Завдання: усвідомлення індивідуальних особливостей зовнішності.

НУБІП УКРАЇНИ

«Уявіть, що у вас призначено зустріч із абсолютно незнайомою людиною. Про зустріч ви домовилися телефоном. Опишіть себе так, щоб людина, з якою ви зустрічаєтесь, одразу вас дізналася. Знайдіть такі ознаки та запишіть їх». Ведучий зачитує текст, учасники повинні дізнатися з опису, чий

портрет.

НУБІП УКРАЇНИ

Вправа «Я – людина, яка...».

Завдання: усвідомлення власної індивідуальності.

"Продовжи пропозицію, позначивши, що для тебе найбільш характерно"

(наприклад, "Я людина, яка не виносить одноманітності; не любить несподіванок і т. д.")

НУБІП УКРАЇНИ

Вправа "Мій портрет у променях сонця"

Завдання: Формування позитивної Я-концепції

Ведучий просить відповісти на запитання «Чому я заслуговую на

повагу?» в такий спосіб: «Намалюй сонце, у центрі сонячного кола напиши своє ім'я чи намалюй свій портрет. Потім уздовж променів напиши всі свої переваги, все добре, що ти знаєш про себе. Постарайся, щоб було якнайбільше променів».

3. Завершення заняття.

НУБІП УКРАЇНИ

3. Навіщо потрібні емоції?

Цілі: формування вміння ідентифікувати власні емоційні стани, ухвалення негативних емоцій як нормальної реакції людини на стресову ситуацію.

1. Вступна частина.

НУБІП УКРАЇНИ

Розминка. Вправа «Товкалки».

Ведучий пропонує учасникам трохи порухатися. Для цього їм потрібно стати в дві лінії, один навпроти одного, упертися долонями в долоні партнера

НУВІП УКРАЇНИ

і посприяти зрушити його з місця, перештовхати. Після цього учасники зрушуються на одну людину, схрестивши руки, упираються долонями у долоні партнера та штовхаються.

2. Основна частина.

НУВІП УКРАЇНИ

Вправа "Назви емоцію".

Завдання: активізація словникового запасу, знайомство із діапазоном почуттів.

Ведучий кидає м'ячик, який спіймав повинен назвати якусь емоцію (можна по черзі - позитивну та негативну) і кинути м'ячик наступному. М'ячик має побувати у кожного члена групи.

НУВІП УКРАЇНИ

Ведучий з учасниками уточнює поняття «емоція» та «почуття».

Емоція - це «цеглинки», з яких складаються наші статки, почуття.

Почуття - стійке, тривале і глибоке переживання, що має багатогранну і двоїсту природу, в тому самому почутті нерідко зливаються, об'єднуються, переходять одна в одну різні за знаком (позитивні і негативні) емоції.

НУВІП УКРАЇНИ

Вправа "Мозковий штурм"

Завдання: усвідомлення того факту, що емоції та почуття з'являються без нашого відома для того, щоб поінформувати нас про щось важливе.

НУВІП УКРАЇНИ

На першому етапі ведучий просить учасників, розділених на малі групи по 3-4 особи, обговорити такі питання:

- Чи є абсолютно марні чи 100% шкідливі емоції?
- Складіть список емоцій, яких хотіли б позбутися.

НУВІП УКРАЇНИ

• Що б сталося зі світом, людиною, якби емоції зникли?

- Навіщо потрібні емоції?
- Результати обговорення фіксуються на папері.

НУВІП УКРАЇНИ

З другого краю етапу кожна мікрогрупа представляє свої результати. Ведучий записує всі ідеї на ватмані, уточнюючи формулювання, суть ідей, обговорюючи прийнятність, реалістичність припущень.

НУБІП УКРАЇНИ

Вправа "Я малюю гнів"

Завдання: розвиток вміння ідентифікувати власний емоційний стан та приймати його.

Ведучий: «Заплющте очі, прийміть зручну для вас позу, розслабтеся.

Згадайте одну з останніх ситуацій, що викликала у вас сильне відчуття гніву.

НУБІП УКРАЇНИ

Згадайте обстановку та людей, що оточували вас. Як і де зароджувався ваш гнів? Де він був? Якого він кольору? Чи має він форму, якщо так, то яку? Із якого матеріалу складається? Чи він змінився, поки ви його розглядали? Який він зараз?

НУБІП УКРАЇНИ

Ведучий роздає учасникам аркуші паперу та просить розділити їх навпіл, ліворуч намалювати свій гнів таким, яким його побачили та відчували, а праворуч – таким, яким хотіли б бачити та відчувати. Після виконання

завдання відбувається обмін почуттями, переживаннями. Малюнок не можна

інтерпретувати, можна лише ставити уточнюючі питання.

НУБІП УКРАЇНИ

3. Завершення заняття.

Заняття №4 «Коли тобі погано»

Цілі: підвищення стресостійкості, навчання навичкам самопомоги у ситуаціях емоційного дискомфорту.

НУБІП УКРАЇНИ

1. Вступна частина.

Розминка. Вправа «Пройдись інакше»

Учасники встають у два ряди, віч-на-віч. Їхнє завдання пройти між рядами, не повторюючи руху вже минулих.

НУБІП УКРАЇНИ

2. Основна частина.

Вправа «Вуха – ніс»

Завдання: навчання вмінню зберігати спокій у стресовій ситуації.

Ведучий розповідає про те, наскільки важливо в ситуації, коли на нас кричать, звинувачують, ображають, не «заразитися» чужою агресією і не відповісти криком на крик. Для цього потрібно спочатку внутрішньо відсторонитися від стресової ситуації, потім налаштуватися на конструктивне її вирішення.

Вправа "Знайди хороше"

Завдання: розгляд складних ситуацій із позитивної точки зору.

По колу учасники коротко розповідають ситуацію, що викликає у них роздратування, а може, і спалах гніву. Усі намагаються знайти у ній щось хороше і вимовляють фразу, починаючи зі слів: «Зате...» (новий досвід, урок, тренування та ін.).

Ведучий: Вміння не злитися із ситуацією, подивитися на неї з іншого погляду – дуже важливо. Як вам здається чому? (Воно дає нам перепочинок - допомагає зняти напругу, що наростає, заспокоїтися і зрозуміти, як діяти далі).

Вправа "Мозковий штурм"

Завдання: розширення спектра способів зняття стресу.

На першому етапі ведучий просить учасників згадати кілька способів, які можуть допомогти впоратися зі стресовою ситуацією (зняти напругу, заспокоїти гнів, підтримати) та запропонувати нові. Пропонувати можна все, що спадає на думку, ніхто не критикує і не оцінює.

Способи зняття стресу: плач, гумор, фізична активність (ходьба, танці, теніс, плавання, аеробіка), музика, релаксація, відпочинок, поділитися з кимось, природа, вирішення проблеми (аналіз ситуації та можливі рішення); гнів, алкоголь, наркотики, куріння, безрозрадні вчинки, пошук небезпечних пригод.

Пропозиції записуються на дошці. Потім йде обговорення, що реально і можливо, що добре, а що погано для людини (його здоров'я, стосунків з людьми), що частіше обирають люди та чому. 2. Завершення заняття.

Заняття № 6. Мої права та права інших людей

Мета: усвідомлення того, що людина та її права є найвищою цінністю.

1. Вступна частина.

Розминка. Вправа "Що я люблю робити...".

Один без слів показує, що любить робити. Решта дивляться і намагаються вгадати це. Після завершення пантоміми висловлюються припущення. Виступаючий каже, хто зрозумів його правильно. Потім

виступає наступний.

2. Основна частина.

Теоретична частина. Що таке право? Який зміст цього поняття?».

Завдання: ознайомлення з поняттям «право».

Право – поняття неоднозначне. Воно використовується у трьох значеннях. Перше – сукупність норм, що регулюють найважливіші відносини у суспільстві та порушення яких стягує держава. Інше значення – особиста можливість. Ця можливість гарантується законом. Йдеться про такі права людини, як право на свободу совісті, релігії, на працю, освіту, соціальне

забезпечення і т. д. І нарешті ми часто використовуємо слово «право» у неюридичному значенні. Це також особиста можливість, але не зафіксована у законах. Ми говоримо: "Я маю право на повагу, на увагу, на свою точку зору".

І ці права гідні такої поваги, як і забезпечені підтримкою закону.

Діти з моменту народження, як і всі люди, мають право бути такими, якими вони є. Існують особисті права, якими всі можуть користуватися як механізм захисту при вирішенні різноманітних конфліктів. Ці права від юридичних. За захистом своїх особистих прав ми не маємо права звернутися до закону, а можемо розраховувати лише на себе та власні можливості. Але для цього треба знати, на що маєш право.

Вправа "Мої права"

Завдання: усвідомлення цінності своїх прав та прав інших людей.

Заняття № 6 «Я і закон»

Мета: формування переконання у необхідності знання Законів та його дотримання.

1. Вступна частина.

Розминка. Вправа "Я ніколи не ...".

Учасники по черзі говорять фразу, що починається зі слів «Я ніколи не...» (наприклад, «Я ніколи не стрибав із парашутом»). Решта учасників загинають по одному пальцю на руці, якщо для них твердження не вірне (тобто вони, наприклад, стрибали з парашутом). Виграє той, у кого залишиться

НУБІП УКРАЇНИ

останній не загнутий палець на руках. Ведучий заздалегідь каже, що фрази мають відповідати реальності, і пальці загинати треба по-чесному.

2. Основна частина.

Вправа «Закінчи фразу»

Завдання: актуалізація знань про норми, правила та закони.

НУБІП УКРАЇНИ

Закінчити фразу: «Коли чую слово «закон (правила, норми)», перше, що мені спадає на думку, це...». Загострити увагу негативних суджень.

Запропонувати згадати (не обов'язково при цьому говорити) щось із особистого досвіду порушення правил, а також, які негативні наслідки.

НУБІП УКРАЇНИ

Вправа «Незакінчена пропозиція».

Завдання: осмислення набутого досвіду.

Закінчити пропозицію: «Закони, правила людям потрібні для того, щоб...».

НУБІП УКРАЇНИ

Обговорення: Де (у яких місцях) існують свої правила та порядки? Де існують правила «писані» (у транспорті, у школі, у кінотеатрі тощо) та «неписані» (у сім'ї, в гостях, у компанії, на пляжі тощо)? Навіщо людям потрібно стільки правил, норм, законів? Загострити увагу на тому, що регламентація має на меті забезпечення безпеки людей.

НУБІП УКРАЇНИ

3. Завершення заняття.

Заняття №7 «Відповідальність»

Ціль: формування уявлення про необхідність нести відповідальність за власні рішення.

НУБІП УКРАЇНИ

1. Вступна частина.

Розминка. Вправа "Фруктовий салат"

Група сидить у колі, і на слова ведучого «Поміняйтеся місцями ті, хто (любить футбол, має довге волосся, любить читати тощо)» міняються місцями учасники, що входять до названої категорії. Ведучий намагається зайняти вільний стілець. Той, хто залишився без стільця, стає ведучим.

НУБІП УКРАЇНИ

2. Основна частина.

Вправа «Я – дорослий»

Завдання: усвідомлення свого емоційного ставлення до дорослішання.
Ведучий пропонує кожному учаснику згадати ситуацію зі свого життя, яка спонукала б відчувати себе дорослішим.

Що спільного в названих ситуаціях? Чи вам сподобалося відчуття дорослості?

Малюнок «Символ дорослості та дитячості».
Завдання: виділення суб'єктивних ознак дорослості та інфантильності.

Намалювати символ дорослості та дитячості. Обговорення малюнків.

Письмово відповісти на запитання, якими є «плюси» та «мінуси» дорослішання.

Дискусія на тему: «Ким краще бути – дитиною чи дорослою?».
Завдання: усвідомлення можливості прийняття відповідальності.

У результаті обговорення визначається ключове поняття дорослості – відповідальність. Ведучий підводить підлітків до:

- Визначення поняття «відповідальність» (необхідність або обов'язок відповідати за свої вчинки);

- Виділення його основних сторін: прийняття рішення; здатність оцінити його можливі наслідки; готовність прийняти і відповідати за кожне з них.

Обговорення ситуацій.

Завдання: відпрацювання досвіду прийняття відповідального рішення.
Ситуація 1. У магазині самообслуговування Оксана, відплативши та

відійшовши від каси, виявила неоплачений товар. Вона забула про нього, а

касир не помітила. Оксана вирішила йти додому, не заплативши. Але за нею, виявляється, спостерігав контролер-охоронець. Касир отримала догану. Тепер їй загрожує звільнення. Про подію повідомити у відділку поліції. Оксани

сказали, що якщо таке повториться, її поставлять на облік до дитячої кімнати міліції. Маму також викликали до поліції для бесіди.

Ситуація 2. У школі організувалася група підлітків, які займалися тим, що ввечері зривали з перехожих шапки, ланцюжки тощо. Виручені гроші витрачали на випивку, розваги. Заправляв у групі десятикласник Вадим. Його

НУБІП УКРАЇНИ

однокласник Сергій - сором'язлива і боязка людина - чимало страждав від глузувань хлопців. Вадим узяв його під захист, і знущання припинилося. Якось Вадим вирішив, що Сергію теж час брати участь у «справі». Як

внутрішньо не противився підліток, він не знайшов у собі сили відмовитись.

Вперше його затримала міліція. Йому загрожує суд.

НУБІП УКРАЇНИ

Обговорення: Хто винен у сформованих ситуаціях? Чи вплинуло рішення Оксани та Сергія ще на когось? Які відстрочені наслідки цих вчинків?

3. Завершення заняття.

Заняття №9 «Сенс життя та особисті цінності»

НУБІП УКРАЇНИ

Мета: сприяння усвідомленню своїх ціннісних ієрархій.

1. Вступна частина.

Розминка. Вправа "Кулак, долоня, схрещені руки".

За сигналом ведучий просить усіх одночасно показати один із жестів –

НУБІП УКРАЇНИ

кулак, долоню чи схрещені на грудях руки. Мета гри – прийти в результаті низки спроб до спільного для всіх жесту.

2. Основна частина.

Обговорення казки.

Завдання: формування уявлення про унікальність сенсу життя кожної людини.

НУБІП УКРАЇНИ

Казка «Два дерева»

«Росли поряд два деревця. Одне мріяло, щоб стати сильним і могутнім,

дати численне потомство; інше - перетворитися на гарну річ та радувати людей

своїм виглядом.

НУБІП УКРАЇНИ

Минув час, і їхні бажання справдилися. Перше деревце виростило і поступово оточило себе густою молодю порослю - своїми дітьми. Друге - зрубали і зробили з нього чудову скриньку, в якій молода жінка зберігала свої

коштовності.

НУБІП УКРАЇНИ

Минуло ще багато років. Перше дерево постаріло, скринька розсохлася, діти грали і розламали її в тріски. Птахи підхопили тріски і, треба було так статися, звили гніздо на тому першому дереві. Так зустрілися старі друзі.

Запитання для обговорення: Яке з дерев прожило щасливе життя? Чи може бути правильний та неправильний сенс життя? Чи може існувати сенс життя, однаковий всім людям?

Медитація «Мудрець»

Завдання: інтуїтивне пізнання своєї пріоритетної цінності.

Ведучий просить учасників сісти зручніше, розслабитись, використовуючи прийоми релаксації. Говорячи тихо, ведучий пропонує уявити, що вони йдуть лісом. По обидва боки лісової дороги тихо шелестять дерева. Учасники виходять на галявину, серед якої росте старе дерев'яне дерево, під яким сидить мудрець. Йому треба поставити запитання: «Що у моєму житті найцінніше?» і потім, терпляче зачекавши, отримати відповідь.

Потім у зручному для кожного темпі повертаються до кімнати.

Після медитації учасники діляться враженнями, розповідаючи, що їм сказав мудрець.

Вправа «Ранжування цінностей»

Завдання: усвідомлення особистої ціннісної ієрархії.

«Кожна людина має в житті те, що для неї найбільш цінне. І це не лише матеріальні речі. Зараз вам будуть запропоновані цінності, які важливі для різних людей (подається список цінностей на аркуші в алфавітному порядку або на картках). Зараз кожен з вас розкладе їх по порядку значущості їх у вашому житті, від найголовнішої до менш значущих».

Список цінностей

1. Здоров'я
2. Щасливе сімейне життя
3. Діти
4. Кохання
5. Розваги (приємне необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
6. Друзі
7. Цікава робота, добра професія Матеріальний достаток (відсутність

НУБІП УКРАЇНИ

матеріальних труднощів) Свобода Творчість

8. Пізнання, розвиток своїх здібностей

9. Влада над людьми

10. Бути потрібним, допомагати людям

11. Повага до інших людей

12. Незалежність, самостійність

13. Честь та гідність

14. Зовнішня привабливість

Обговорення результатів.

НУБІП УКРАЇНИ

Ведучий пропонує виділити та проранжувати п'ять основних цінностей, відповідаючи на запитання:

«Як би це зробив людина, досконала у всіх відносинах?»

«Як би це зробив чоловік, який став на злочинну дорогу?»

НУБІП УКРАЇНИ

Обговорення: Чи може бути хороший чи поганий вибір цінностей? Чи можуть бути однакові цінності у злочинця та законотривця людини? Чи впливає система цінностей на спосіб життя? як?

У процесі обговорення бажано акцентувати думку про те, що не вибір цінностей робить людину злочинцем, а те, яким способом вона до них прагне, чи спирається вона при цьому на моральні норми (має совість) чи ні.

НУБІП УКРАЇНИ

3. Завершення заняття.

Заняття № 10 «Моє майбутнє»

НУБІП УКРАЇНИ

Мета: формування позитивної Я-концепції та мотивації для подальшої зміни.

1. Вступна частина.

Розминка. Вправа "Комплімент".

НУБІП УКРАЇНИ

Перекидання м'яча з проголошенням компліментів тому, кому ви кидаєте м'яч.

2. Основна частина.

Вправа «Художня галерея».

Завдання: Формування позитивної Я-концепції.

Пропонується намалювати найпотемнішу мрію (інший варіант «Моє майбутнє»). Надається 20 хв. Працювати можна у будь-якій манері. Потім

оформляється галерея. Художники стають критиками, обирають картину і

готуються розповісти про неї, якнайбільше наголосивши на талановитості

художника. Наприклад, можна почати: «Я не бачив(ла) нічого більш чудового, ніж ця картина...»

Як себе почували, коли розповідали про вашу картину? З чим згодні чи не згодні? Чи важко хвалити картини інших?

Вправа "Постановка цілей на майбутнє"

Завдання, формування мотивації змін у себе.

Подумайте про цілі, які ви могли б поставити собі зараз, щоб досягти їх у майбутньому. Які з цих цілей ви зможете досягти за короткий час (найближчі

цілі), а які за довгий термін (довгострокові цілі)? Запишіть їх.

Щоб вам легше було ставити та досягати цілей, познайомимось з моделлю «Кроки постановки мети»:

- Визначте ціль.

- Оцініть кроки для досягнення мети.

- Розгляньте можливі проблеми на шляху досягнення мети.

- Розгляньте альтернативні варіанти вирішення проблем, що виникають на шляху до мети.

- Визначте чіткі терміни досягнення мети.

Обговорення цілей та конкретних кроків, які учасники мають намір зробити для їх здійснення. Складання програми дій на найближче майбутнє.

3. Завершення заняття.

Заняття № 11 «Завершення роботи»

Цілі: обговорення результатів спільної роботи, підбиття підсумків, налаштованість на подальшу самостійну роботу.

1. Вступна частина.

Вітання. Рефлексія минулого заняття.

НУБІП УКРАЇНИ Розминка. Вправа "Подарунок"

Перший учасник без слів показує, що він має намір подарувати. Потім без слів робить подарунок іншому учаснику групи. Той, хто отримав подарунок без слів, дякує за подарунок і дарує свій подарунок наступному.

НУБІП УКРАЇНИ 1. Основна частина. Вправа «Валіза»

Завдання: рефлексія змін, що сталися у процесі тренінгу.

Один із учасників виходить із кімнати, інші починають збирати йому в дорогу «валізу», складаючи позитивні якості, які група особливо цінує в цій людині, те, що допоможе їй у майбутньому.

НУБІП УКРАЇНИ Але «від'їжджаючи» обов'язково нагадують, що заважатиме йому в дорозі: ті негативні якості, які йому треба побороти, щоб життя його стало кращим. Потім "від'їжджає" зачитується і передається весь список. Він має право ставити будь-яке запитання щодо прочитаного.

НУБІП УКРАЇНИ Потім виходить наступний учасник і процедура повторюється доти, доки всі учасники не отримають по «валізі».

Вправа «Особливі дари»

НУБІП УКРАЇНИ Завдання: реакція на почуття учасників один до одного та групи.

Ведучий пропонує учасникам згадати та записати, що вони отримували від інших членів групи такого, що можна було б назвати «дар» у сенсі слова. Потім розповісти про якийсь із перерахованих ними дарів - будь-якому, на вибір. Запитати, чи немає по відношенню до будь-кого з цих людей почуття невирадної подяки і запропонувати висловити її (можна без слів).

НУБІП УКРАЇНИ Загальний груповий малюнок.

Завдання: отримання позитивних емоцій від спільної діяльності.

Усім учасникам пропонується на одному аркуші ватману намалювати спільний малюнок.

НУБІП УКРАЇНИ 2. Завершення заняття.

Рефлексія всіх занять:

Як ви себе зараз почуваете? Що особливо сподобалося/не сподобалося

на заняттях? Що цінного та важливого для себе дізналися? Чим із того, чого ви навчилися, ви пишаєтеся найбільше? Як це вас змінило?

Психологічне супроводження умовно засуджених неповнолітніх необхідно здійснювати як попередження проявів делінквентного поведінки, а

й реалізації процесу їх ресоціалізації, підтримки у розвитку особистісних і вікових новоутворень. Завдяки вищезгаданій роботі відбувається вдосконалення, розвиток особистості, що у результаті веде до зниження рівня девіантної поведінки підлітків.

НУБІП У КРАЇНИ

НУБІП У КРАЇНИ

НУБІП У КРАЇНИ

НУБІП У КРАЇНИ

НУБІП У КРАЇНИ

3.3. Практичні рекомендації щодо профілактики проявів девіантної поведінки у підлітків

Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки включає систему загальних і спеціальних заходів. Умовою успішної профілактичної роботи є її комплексність, послідовність, диференційованість і своєчасність. Остання умова особливо важлива в роботі з особистістю підлітків, яка активно формується.

На підставі результатів, отриманих під час емпіричного дослідження, сформульовано такі рекомендації щодо профілактики адиктивної поведінки у підлітків:

1. Уникнення деструктивних конфліктів. Навчання підлітків, їх батьків та педагогів конструктивним формам вирішення конфліктів. Ознайомлення батьків і вчителів з особливостями поведінки підлітка та навчання адекватним способам реагування на нього. Проведення постійної роботи з попередження можливих проблем у психічному формуванні групи [38, с. 814].

2. Ознайомлення підлітків з ефективними способами корекції навичок подолання фрустрації.

3. Формування мотивації до ефективного соціального, психологічного та фізичного розвитку. Формування у підлітка позитивного ставлення до навколишнього світу, прагнення вести здоровий спосіб життя [21, с. 216].

4. Формування мотивації соціально підтримувальної поведінки. Кожна людина повинна мати можливість поділитися своїми бідами, печалями чи радіщами, відчутти підтримку «другого другої половини», яка є не у кожного. Тому важливо навчити дітей соціально підтримувальній поведінці, мотивувати їх допомагати рідним і близьким, активізувати їхні ресурси для пошуку підтримки у разі потреби. Люди, які мають мережу соціальної підтримки (родина, друзі, кохані), легше справляються з проблемами, можуть ефективніше долати стрес [21, с. 216].

5. Розвиток у підлітків захисних факторів здорової та соціально

ефективної поведінки, особистісних і середовищних ресурсів і стратегій поведінки. Людина, яка ефективно використовує поведінкові стратегії, має соціально сприятливе середовище, успішно використовує копінг-ресурси, більш захищена перед стресовими факторами. У цьому випадку зменшується ймовірність прояву адиктивної поведінки [21, с. 216].

6. Формування знань і вмінь у сфері протидії різним видам девіантної поведінки у дітей підліткового віку, батьків і педагогів в організованих і неорганізованих групах населення. Інформування дітей про вплив і наслідки девіантної поведінки в поєднанні з розвитком стратегій і навичок адаптивних форм поведінки сприяє формуванню у них способу життя, який сприяє збереженню здоров'я [32, с. 35].

7. Формування мотивації до зміни дезадаптивних форм поведінки.

Подібна робота проводиться з групою ризику та членами її сімей. Для того, щоб ці підлітки захотіли змінити свою поведінку, необхідно сформувати їх бажання і мотивацію до змін. Вирішенню цього завдання допомагають короткострокові та довгострокові програми превентивної мотивації [32, с. 36].

8. Зміна дезадаптивних форм поведінки на адаптивні. Йдеться про роботу з людьми, які вже сформували адиктивну поведінку. Поки не сформується адаптивні форми поведінки, підліток пройде довгий, тернистий шлях від усвідомлення своїх справжніх почуттів, подолання психологічних захистів, розуміння деструктивності своєї поведінки до бажання змінити дезадаптивні форми поведінки на більш адаптивні. Він повинен зрозуміти, що залежність заважає йому нормально жити, руйнує і губить його.

Для цього необхідно усвідомити свої справжні почуття, подолати психологічні захисти, які людина будує, щоб уникнути вирішення проблем, усвідомити свою поведінку і захотіти змінити її на більш адекватні форми поведінки [44, с. 138].

9. Формування та розвиток мереж соціальної підтримки однолітків та дорослих. Кожна людина повинна мати можливість отримати допомогу з боку соціально сприятливого середовища. Тому, якщо підліток не має природних

мереж соціальної підтримки, необхідно штучно створювати структури, які можуть надати підтримку. Необхідно розширювати освіту однолітків і дорослих, формувати в них навички соціально підтримуючої та стресорозвантажувальної поведінки [44, с. 139].

10 Підтримувати бажання підлітків змінити дезадаптивні форми поведінки та мінімізувати шкоду від такої поведінки. Йдеться про роботу з тими, чия адиктивна поведінка набула стійкої форми. У цьому випадку зусилля спрямовуються на формування у підлітка прагнення обмежувати і припиняти різні прояви цієї поведінки [44, с. 140].

Розрізняють такі види профілактики адиктивної поведінки в підлітковому віці: первинна соціально-педагогічна профілактика, вторинна соціально-педагогічна профілактика, третинна соціально-педагогічна профілактика.

Первинна соціально-педагогічна профілактика – це комплекс профілактичних заходів, спрямованих на попередження виникнення негативних цінностей і мотивів вживання психоактивних речовин, підтримку здорового способу життя. Така форма профілактики передбачає роботу з контингентом, у якого немає ознак залежності. Воно розраховане на все населення, але в першу чергу на дітей і підлітків, і проводиться з метою попередження їх залучення до споживання ЯР [32, с. 44].

Програми первинної профілактики передбачають пропаганду здорового способу життя, організацію здорового вільного часу, залучення молоді до суспільно корисної творчої діяльності, спорту, мистецтва, туризму тощо. [32, с. 46].

Основні завдання первинної профілактичної діяльності [32, с. 45]:

- формування у підлітків мотивації до ефективного фізичного та соціально-психічного розвитку, позитивного ставлення до оточуючої думки, бажання вести здоровий спосіб життя;

- формування у дітей, батьків та педагогів знань та навичок у сфері протидії вживанню тютюну та алкоголю;

НУВБІП УКРАЇНИ
- формування соціально підтримуючих і стресс-резвантажувальних навичок поведінки.

Методичні аспекти первинної профілактики залежностей від НАР у підлітків мають багато особливостей [32, с. 46]:

НУВБІП УКРАЇНИ
Методи, які можна використовувати для профілактики залежностей в шкільних умовах:

1. Методика відпрацювання моделювання поведінки в особистісно значущих ситуаціях.

2. Методи виховання в учнів активної громадянської позиції: залучення до суспільно значущої діяльності, проблемні дискусії, підготовка розповідей та мультимедійних презентацій, тематичні круглі столи, формування учнівської ради школи, захист звільнення від залежностей, широка просвітницька діяльність з використанням інформаційних технологій, створення соціальних роликів, презентацій та анімаційних фільмів.

3. Методи стимулювання соціальної поведінки вихованців – проведення змагань між класами в різних видах діяльності, заохочення переможців [38, с. 816].

Профілактична робота в школі повинна включати [21, с. 225]:

НУВБІП УКРАЇНИ
- навчання класних керівників, соціальних педагогів з питань профілактики адиктивної поведінки у дітей та підлітків;

- навчання класних керівників, соціальних педагогів у соціальних питаннях; здоров'я та економічні наслідки вживання психоактивних речовин;

НУВБІП УКРАЇНИ
- встановлення контакту з родиною;

- вивчення соціально-психологічних стосунків у родині;

- організація профілактичних заходів за участю представників системи охорони здоров'я, психологічної служби, спеціалістів психолого-медико-соціальних центрів, правоохоронних органів;

НУВБІП УКРАЇНИ
- консультаційна та корекційна робота з усіма учасниками навчально-виховного процесу;

- навчати дітей безпечної поведінки відповідно до законодавства;

НУБІП України

- навчитися ставити життєві цілі, приймати рішення та шляхи їх реалізації в контексті відмови від вживання алкоголю чи наркотичних речовин;

- навчання техніці управління поведінкою в стресовій ситуації;

НУБІП України

- контрольоване усвідомлення та розвиток наявних особистісних ресурсів (стійкий позитивний образ Я, розвиток комунікативної компетентності, уміння розуміти емоційний стан інших людей, уміння контролювати власну поведінку в тій чи іншій ситуації);

- навчитися шукати альтернативи вживанню алкоголю/наркотиків.

НУБІП України

Чого слід уникати при виконанні профілактичної роботи [21, с. 228]:

- використання тактики залякування;
- спотворення та перебільшення негативних наслідків зловживання

алкоголем і наркотиками при описі їх впливу на організм;

НУБІП України

- разовий характер дій, спрямованих на профілактику; такий підхід не дає підліткам можливості розвинути навички протистояння Південній Африці;
- неправдива інформація; навіть після її одноразової подачі вся подальша інформація буде відхилена неповнолітніми;

- згадки про культурні передумови використання поверхнево-активних

НУБІП України

- речовин;
- обґрунтування застосування ПАР з будь-яких причин.

НУБІП України

НУБІП України

Висновки до 3 розділу

У третьому розділі нами розроблено програму соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки серед цільової аудиторії та підвищення її соціальної адаптованості. На підставі отриманих результатів можна зробити кілька практичних рекомендацій щодо профілактики проявів девіантної поведінки у цієї важливої групи населення.

Перш за все, ефективна профілактика вимагає підтримки з боку сім'ї. Батьки повинні створити здорове та довірливе середовище для спілкування з підлітками, розвивати в них навички саморегуляції та вирішення конфліктів.

Важливо пам'ятати про значення позитивного прикладу, який батьки надають своїм дітям у щоденному житті.

Друга рекомендація стосується шкільного середовища. Забезпечення безпечного та підтримуючого клімату в навчальних закладах може сприяти виявленню та вирішенню проблем у підлітків. Професійна робота з психологами та соціальними працівниками в школах може виявитися ефективним інструментом в роботі з девіантною поведінкою.

Третя рекомендація стосується суспільства загалом. Важливо підтримувати програми та ініціативи, спрямовані на соціальну адаптацію підлітків, розвиток їхніх талантів та інтересів. Також важливо враховувати особливості розвитку сучасної технології і розробляти ініціативи з цифрової грамотності, які можуть допомогти уникати негативних впливів інтернету та соціальних мереж на підлітків.

Загалом, лише спільними зусиллями сім'ї, школи та суспільства можна забезпечити успішну профілактику девіантної поведінки у підлітків та створити умови для їхнього психосоціального розвитку.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань магістерського дослідження:

1) з'ясовано теоретичні основи основи соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків. Соціально-педагогічна профілактика підлітків з девіантною поведінкою є системою спеціалізованих заходів та програм, спрямованих на виявлення, аналіз, та ефективне управління девіантною поведінкою серед підлітків з метою попередження подальшого її розвитку.

Система заходів соціально-педагогічної профілактики спрямована на виховання в підлітків критичного мислення, комунікативних та конфліктних навичок, розвиток соціальної компетентності та саморегуляції. Профілактичні програми спрямовані на формування в них позитивних цінностей, відповідальності перед суспільством та себе самими, розвиток толерантності та взаєморозуміння.

Щодо діяльності служб пробачії та чинників, які впливають на формування девіантної поведінки підлітків визначено. Основними чинниками, що зумовлюють розвиток девіантних форм поведінки неповнолітніх, є зовнішні та внутрішні чинники а саме: біологічні, соціальні, педагогічні, соціально-психологічні та індивідуально-психологічні (внутрішньоособистісні). В свою чергу служби пробачії в Україні відіграють значну роль у вдосконаленні системи покарання та сприяють соціальній адаптації осіб, які вчинили злочин. Запровадження та розвиток цього інституту є важливим кроком до побудови справедливого та гуманного суспільства.

2) визначено діагностичний інструментарій та здійснено моніторинг стану девіантної поведінки підлітків. За «Характерологічним опитувальником» К. Леонгарда, акцентуації характеру виявлені у підлітків вказують на велику різноманітність типів особистості. Найпоширенішим є гіпертимний тип, що виявився у 86% підлітків, свідчачи про їхню високу енергійність та оптимізм. Далі йдуть демонстративний тип (66%), емотивний

тип (48%), і збудливий тип (44%), що вказує на широкий спектр соціально-емоційних реакцій серед підлітків. Педантичний, дистимний та невірноважений типи менш представлені (відповідно 24%, 20%, 22%), вказуючи на менш виражені особистісні особливості серед цих груп.

Тривожний та ніклотимний типи зафіксовані в 36% та 42%, вказуючи на різноманіття рівнів емоційної стабільності серед учнів. Отримані дані з "Тесту-опитувальника на наявність інтернет-адикції" (К. Янга) показують, що 69% підлітків відчувають значний вплив Інтернету, а 4% мають виражену інтернет-залежність та потребують професійної допомоги.

3) розроблено програму соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків. Програма, спрямована на протидію девіантній поведінці, визначає чіткі та комплексні завдання, спрямовані на розв'язання проблеми з девіантною поведінкою серед підлітків.

4) розроблено практичні рекомендації щодо профілактики проявів девіантної поведінки у підлітків. Перш за все, ефективна профілактика вимагає підтримки з боку сім'ї. Батьки повинні створити здорове та довірливе середовище для спілкування з підлітками, розвивати в них навички саморегуляції та вирішення конфліктів. Важливо пам'ятати про значення позитивного прикладу, який батьки надають своїм дітям у щоденному житті.

Друга рекомендація стосується шкільного середовища. Забезпечення безпечного та підтримуючого клімату в навчальних закладах може сприяти виявленню та вирішенню проблем у підлітків. Професійна робота з психологами та соціальними працівниками в школах може виявитися ефективним інструментом в роботі з девіантною поведінкою.

Третя рекомендація стосується суспільства загалом. Важливо підтримувати програми та ініціативи, спрямовані на соціальну адаптацію підлітків, розвиток їхніх талантів та інтересів. Також важливо враховувати особливості розвитку сучасної технологій і розробляти ініціативи з цифрової грамотності, які можуть допомогти уникати негативних впливів Інтернету та соціальних мереж на підлітків.

Загалом, лише спільними зусиллями сім'ї, школи та суспільства можна забезпечити успішну профілактику девіантної поведінки у підлітків та створити умови для їхнього психосоціального розвитку.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

Список використаних джерел:

1. Адитивна (залежна) поведінка як форма девіантної поведінки.
URL: https://visnik.eduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/06/sp/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%D1%8E%D0%B2%D1%96%D0%BB%D0%B5%D0%B9-560_566.pdf (дата звернення: 10.08.2022)
2. Андрусишин Р.М. Аналіз особливостей розвитку девіантної поведінки підлітків. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254389/251619> (дата звернення: 10.10.2022)
3. Апетик Н.М. Соціально-психологічні фактори виникнення та шляхи подолання девіантної поведінки. Індивідуальний підхід до особистості дитини дошкільного та молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі: матеріали обласної науково-практичної конференції. Чернівці: Прут, 2000. С. 104–109.
4. Балабанова Л.М. Соціально-психологічні аспекти формування девіацій у підлітків та шляхи їх попередження. Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика. К.: Міленіум, 2002. 424 с.
5. Богатирьова О. І. Пробація в Україні: гуманізація державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2014. 36 с.
6. Бойбіна Ю.В. Авторська корекційно-розвивальна програма «Розвиток самопізнання та впевненості в собі у дітей 10–12 років». Харків, 2007. 87 с.
7. Булак І.С., Алексеева Ю.А. Моральне зростання підлітків: сучасні технології консультативної діяльності: навч. посіб. Київ, 2010. 223 с.
8. Волошина Н.В. Чинники девіантної поведінки неповнолітніх в Україні. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. 2019 р., № 63, Т. 1. 137 проф. О. Кікінежді. Тернопіль: Стереарт. 2014. С. 282–284.

9. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до відужання. Львів: Видавництво «Старого Лева», 2015. 416 с.

10. Гольдштейн А., Хомик В. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. Київ : Либідь, 2003. 520 с.

11. Гурлева Т.С. Безвідповідальність як складова важковиховуваності підлітків. Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: Міленіум, 2002. С. 4–24.

12. Дмитрієва С. М., Грибан А. Р. Причини та прояви девіантної поведінки підлітків, шляхи її попередження і подолання. URL: http://eprints.zu.edu.ua/35114/1/%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%A1.%D0%9C.%2C%20%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B1%D0%B0%D0%BD%20%D0%90.%D0%A0.%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_100.pdf (дата звернення: 10.08.2022)

13. Інструкція про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі: затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України та Державного департаменту України з питань виконання покарань. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/z0046-04#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

14. Концепція державної політики у сфері реформування державної кримінально-виконавчої служби України: схв. Указом Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/631/2012#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

15. Корсбова О. Планування майбутнього – шлях до успіху. Психолог. 2010. № 45. С. 36–42

16. Кримінально-виконавчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

17. Кушнар'ов С.В. Злочинність неповнолітніх: думка населення й експертів. Соціальна педагогіка: теорія та практика. Луганськ «Альма-матер», 2008. № 2. С. 56.

18. Макартичева Г.І. Корекція девіантної поведінки. Тренінги для підлітків та їх батьків. СПб.: Мова, 2007. 368 с.

19. Максименко С.Д. Практикум із групової психокорекції. підручник. Київ.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 752 с.

20. Максимова Н.Ю. Сутність, форми прояву та структура девіантної поведінки. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник. К.: Либідь, 2011. С. 14-47.

21. Максимової Н.Ю., Грись А.М., Максим О.В. Психологічні реалії становлення особистості підлітка: сучасність та перспективи. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 95 с.

22. Мамченко Н. Пробація забезпечує повернення людини до суспільства.

23. Маршуба М.О. Служба пробації в Україні: проблеми впровадження в систему кримінальної юстиції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 19. С.117-119 URL: <http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc19/32.pdf>

24. Медведєв В.С. Психологія злочинної діяльності: навч. посіб. Київ: Атіка, 2012. 204 с.

25. Мендель Ю.В. Волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією URL: <http://merjatokmak.gov.ua/index.php/3863-juu> (дата звернення: 10.08.2022)

26. Методичні рекомендації щодо соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою / укладач: О.О. Мішкулинець. – Мукачево, 2019. – 40 с.

27. Мактінсва Я. Профілактика негативних явищ серед молоді, й підлітків. Шкільний світ. 2010. С. 29–30.

28. Насильство – джерело девіантної поведінки підлітків. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13267/%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B5%D0%ED%D0%BA%D0%BE%20%D0%86.%20%D0%A0%20%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%E2%80%93%20>

[%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%20%D0%B4%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%E0%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%B4%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2.pdf?sequence=1&isAllowed=v](#) (дата звернення: 10.08.2022)

29. Оржехівська В.М. Педагогічна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх. Київ: Знання, 2000. 264 с.

30. Основи професійної діяльності персоналу органу пробачії: Навчальний посібник для персоналу органу пробачії / за ред. Джеймса Седхема, Майкла Октігана// Київ - 2017 - с. 242 URL: <https://i-re.org.ua/files/posibnyk-probaciyu.pdf>

31. Особливості психологічного консультування підлітків із девіантною поведінкою. URL: https://evnlib.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19057/3/97_3_i_2020_herald_redagooki_51-57-59.pdf (дата звернення: 01.09.2023)

32. Оцінка ризиків і потреб дітей в конфлікті з законом. Методичні рекомендації / [Стідз Г., Солопова Л., Кочура О. / ДПтС України, Управління кримінальної міліції у справах дітей МВС України] - К., 2014. - 29 с.

33. Панасенко Е, Макаренко А, Стрижак В. Проблема девіантної та делінквентної поведінки у неповнолітніх правопорушників: психологопедагогічний аналіз. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2020, № 1 (99), С 304–310.

34. Партико Н.В. Психологія конфліктів. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 182 с.
позбавлення волі: Закон України. URL:

35. Положення про спостережні комісії : затв. постановою Кабінету Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

36. Пріб Г.А. Соціально-психологічні особливості формування

самосвідомості підлітків з адиктивною поведінкою у конфліктних ролинах.
Psychological journal. 2019. Vol. 5. Issue 12. С. 182–193.

37. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць

38. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон

України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (дата
звернення: 10.08.2022)

39. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання
покарань, уповноважених органів з питань пробачії та суб'єктів соціального

патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у
виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Наказ
Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України,
Міністерства охорони здоров'я України, Міністерство внутрішніх справ
України від 03 квітня 2018 № 974/5/467/609/280. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0408-18#Text> (дата звернення: 10.10.2022)

40. Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення
соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з
позбавленням волі: затв. наказом Міністерства юстиції України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

41. Про затвердження Порядку складення досудової доповіді: Наказ
Міністерства юстиції України від 27 січня 2017 № 200/5 URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

42. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули
покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон
України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата
звернення: 10.08.2022)

43. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби
України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1526-14#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

44. Про пробачцію: Закон України. URL:

45. Профілактика соціально небезпечної поведінки школярів:

система роботи освітніх установ / під ред. Є.Ю. Ляпіна. - Волгоград: Учитель, 2017. - 231 с.

46. Реформування системи пробації та ресоціалізація. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotbaz-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya>

47. Седих К.В., Моргун В.Ф. С. 28 Делінквентний підліток. Навчальний посібник з психопрофілактики, діагностики та корекції протиправної поведінки підлітків для студентів психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних спеціальностей та інтернів-психіатрів. – 3-е вид., доп.

– К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. – 272 с.

48. Сімакова С.І., Мельник О.Г. Пробація як механізм міжнародного досвіду роботи із правопорушником // Юрид. наук. електрон. журнал. 2019. С.

235-237. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/62.pdf (дата звернення: 10.08.2022)

49. Телешанко Б. Пробація як захід кримінально-правового впливу на рецидивну злочинність // Підприємництво і право. 12/2018. С. 295-298. URL:

<http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/12/57.pdf>

50. Титаренко Т.М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя: монографія: Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 160 с.

51. Ткачова О.В. Інститут пробації в Україні: історичний досвід і сучасний стан/ Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія: Юрид.

науки. - 2016. - Вип.4. Том 2. С. 68-71

52. Ткачук А. Агресія як форма прояву девіантної поведінки. Психолог. 2010. № 45. С. 38-47

53. Трофімчук Н.Д., Козяк А.Я. Психологічні особливості делінквентної поведінки підлітків: навч. посіб. Херсон, 2021. 125 с.

54. Трофімчук Н.Д., Козяк А.Я. Психологічні особливості схильності до прояву делінквентної поведінки у підлітків // Науково-практична конференція «Реформування та розвиток гуманітарних та природничих наук»

(м. Полтава, 22-23 травня 2020 року). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. Ч. 2. С. 66-69.

55. Хомич А.В. Психологія девіантної поведінки / О.В. Хомич.

Ростов н/Д: Фенікс, 2016. - 358 с.

56. Христюк О. П. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник / О. Л. Христюк. - Львів: ЛьвДУВС, 2014. - 192 с.

57. Цінність життя підлітка: світоглядні орієнтири : Монографія [В.М. Шахрай (Ред.), Т.Ф. Алексеєнко, Л.В. Гончар, Л.В. Канішевська, Р.В. Малиношевський (2019)]. - Київ, 2019. - 136 с.

58. Чинники девіантної поведінки неповнолітніх. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2019/63/part_1/29.pdf (дата звернення 10.08.2022)

59. Шишко Н.С. Психологічне благополуччя в ув'язненні сучасних старшокласників. Наукові студії із соціальної та політичної психології, 35(38). К., 2015. С. 258-268.

60. Шнейдер Л.Б. Девіантна поведінка дітей та підлітків / Л.Б. Шнейдер. - М.: Академічний проект, Трікста, 2015. - 336 с.

61. Яковенко С.І., Максимова Н.Ю., Мороз Л.І., Мороз Л.А. Злочинність неповнолітніх: причини, наслідки та шляхи запобігання: навч. посіб. Київ: Вид. Паливода А.В., 2006. 260 с.

ДІАГРАММА
НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України